

รายงานวิจัย
เรื่อง

การจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
KNOWLEDGE MANAGEMENT OF KHLONGLUANG DISTRICT
PATHUMTHANI PROVINCE

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลา ละวาทีน
คณะวิทยาการจัดการ

รายงานวิจัยฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
งบประมาณแผ่นดิน โดยผ่านสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ 2563

ฉกเป็นทนาการ 2009/64

จาก
คณบดีวิทยาลัยเทคโนโลยีวไลยอลงกรณ์

หัวข้อวิจัย	การจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลา ละวาทิน
หน่วยงาน	คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ปีงบประมาณ	2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน 2) ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ 3) เผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยศึกษาจากชุมชนในสามตำบลได้แก่ ตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และประชาชนชาวบ้าน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต การบันทึกภาพและวิดีโอ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ผลการวิจัย พบว่า ความรู้ดั้งเดิมที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของทั้งสามตำบลมีดังนี้ 1) ตำบลคลองสามคือ ตะกร้าสาน การทอเสื่อ การดองหน่อไม้ และระหัดวิดน้ำ 2) ตำบลคลองห้าคือ หมี่กรอบส้มซ่า และการทำน้ำพริก 3) ตำบลคลองหกคือ เครื่องจักสาน งานหัตถกรรมสีทอง กระจาสนาน้ำอ้อย ขนมต้มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพร ส่วนรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนมีรูปแบบดังนี้ 1) การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) ชุมชนร่วมกันกำหนดสินค้าที่จะผลิตโดยต้องเป็นสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากทั้งแหล่งภายในและภายนอกชุมชน 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 4) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ไว้ในหลายรูปแบบทั้งจัดเก็บไว้ในตัวบุคคล เอกสาร หรือรูปแบบไฟล์ในคอมพิวเตอร์ 5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลภายในครอบครัว ชุมชน และบุคคลภายนอกชุมชน การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งแหล่งภายในและภายนอก ซึ่งมีการเผยแพร่ในหลายรูปแบบ เช่น เอกสาร แผ่นพับ แผ่นป้าย และในรูปแบบคลิปวิดีโอผ่าน Social Media ไปสู่สาธารณชนภายนอกชุมชน

Research Title	KNOWLEDGE MANAGEMENT OF KHLONGLUANG DISTRICT PATHUMTHANI PROVINCE
Author	Assist.professor Chawala Lawatin
Faculty	Faculty of Management Sciences
Budget Year	2020

Abstract

This research aimed to 1) study and search for the community's local wisdom and 2) to study the patterns of community management 3) Public relations of knowledge management models of Khlongluang District, Pathum Thani. This research was the Qualitative Research by the people in three sub-districts (Khlong Sam, Khlong Ha, and Khlong Hok). Informants were Knowledge specialist, local wisdom, community leader, elders And folk philosopher and data collection by Interview, Focus group, Observation and Recording images& videos. Data were analyzed using triangulation methods. The result showed the sources of the local wisdom as follows- the wicker wears, matting, pickled bamboo shoots, and water-wheels were found in Khlong Sam sub-district, the crisp fried noodles with cedrat and chilli paste were found at Khlong Ha, and the wicker wear, golden-colored handicrafts, Thai Sweet Cereal Bar, three-colored boiled sticky rice, and herbal crisp cornflakes were found at Khlong Hok. However, Knowledge management models were 1) Knowledge identification The community jointly defines the products to be produced, which must be products that come from local wisdom. 2) Knowledge acquisition The community is seeking knowledge from both internal and external sources. 3) Knowledge sharing The community exchanges knowledge in both formal and informal ways. 4) Knowledge storage The community are stored in a variety of formats, including personal, document or computer file formats. 5) Knowledge transferring Knowledge is transferred to people within the family, community and people outside the community. Knowledge management model was applied to both internal and external sources. Which is distributed in many formats such as documents, brochures, banners and in video clips via social media to the public outside the community.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ งบประมาณแผ่นดิน โดยผ่านสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จึงขอขอบพระคุณแหล่งทุนที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกในกระบวนการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ และดร.วรวิรัตน์ สัมพัทธ์พงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่าน ที่กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และการให้คำปรึกษาที่มีประโยชน์และมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งทำให้การวิจัยเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณสมาชิกชุมชนตำบลคลองสาม คลองห้า และคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่กรุณาให้ข้อมูล ความร่วมมือ และความช่วยเหลือในกระบวนการวิจัยทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นต้นสังกัดของผู้วิจัย ที่สนับสนุนสถานที่และทรัพยากรอื่นๆ ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลา ละวาทิน

คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

วันที่ 13 เดือนมกราคม พ.ศ. 2564

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญ	(4)
สารบัญตาราง	(5)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	8
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	13
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2.5 บริบทจังหวัดปทุมธานี	18
2.6 บริบทอำเภอคลองหลวง	20
2.7 บริบทชุมชน	22
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
2.9 กรอบแนวคิดการวิจัย	33
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	34
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	37
3.4 การสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	37
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	38
3.6 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล	38
3.7 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	38
3.8 การสรุปวิธีการวิจัย	39
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน	40
4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	42
4.3 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม	55
4.4 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า	56

(4)

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.5 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก	57
4.6 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง	58
4.7 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	60
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล	65
5.2 ข้อเสนอแนะการวิจัย	67
บรรณานุกรม	68
ภาคผนวก	72
ประวัติผู้วิจัย	73
ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิ	74

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	โมเดลปลาทุ	11
2	กระบวนการจัดการความรู้	12
3	SECI Model	13
4	พื้นที่จังหวัดปทุมธานี	19
5	ตราสัญลักษณ์จังหวัดปทุมธานี	20
6	กรอบแนวคิดการวิจัย	33
7	ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย	35
8	แนวความคิดการพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่	41
9	ตราสัญลักษณ์ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก	44
10	ระหัดวิดน้ำ	46
11	การทอเสื่อ	46
12	การดองหน่อไม้	47
13	ตะกร้าสาน	47
14	หมี่กรอบส้มซ่า	49
15	การทำน้ำพริกปลอดสารพิษ	49
16	เครื่องจักสาน	50
17	งานหัตถกรรมสีทอง	51
18	ขนมต้มสามสี	52
19	กระยาสารทน้ำอ้อย	53
20	ข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพร	53
21	สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอคลองหลวง	54
22	รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม	55
23	รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า	56
24	รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก	58
25	รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง	59
26	แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม	61
27	แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า	61
28	แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก	62

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
29	แผ่นพับรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	62
30	แผ่นพับรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	63
31	ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองสาม	63
32	ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองห้า	64
33	ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองหก	64

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) มุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะเวลา 5 ปี เพื่อที่จะต่อยอดในระยะต่อไป เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยยึดหลักการสำคัญ 6 หลักการคือ การยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง การยึดหลักคนเป็นศูนย์กลางพัฒนา การยึดหลักวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การยึดหลักเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 การยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโต และการยึดหลักนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ อย่างจริงจัง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 18 สิงหาคม 2561) ซึ่ง หนึ่งในหลักการทั้ง 6 หลักการที่มีความสำคัญและจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนคือหลักการ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” หมายถึงการมุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งคนจะเป็นศูนย์กลางการพัฒนาได้นั้น ต้องเริ่มจาก คนที่มีความรู้และสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนอื่นๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา และความชำนาญจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไปให้คงอยู่และสร้างรายได้ให้กับลูกหลานในอนาคต ซึ่งเป็นทั้งการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพชุมชนต่อไป

นโยบายรัฐบาลที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0 มีที่มาจากการพัฒนาองค์ ความรู้และการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามระยะเวลาของการพัฒนาประเทศ ตามที่ได้นิยามว่า ประเทศไทย 1.0 คือยุคเกษตรกรรม ประเทศไทย 2.0 คือยุคอุตสาหกรรมเบา ประเทศไทย 3.0 คือ ยุคอุตสาหกรรมหนัก และประเทศไทย 4.0 คือยุคที่ใช้นวัตกรรม ซึ่งปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนไปสู่ การสร้างนวัตกรรมคือ “ความรู้”

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) จึงเป็นกระบวนการที่จะช่วยในการ พัฒนาคนและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเริ่มต้นจากการค้นหาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของ ชุมชนที่สั่งสมกันมาซึ่งมักเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) หมายถึงความรู้ที่ฝังอยู่ใน ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่ได้จากประสบการณ์ ข้อสังเกต และการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่จะเป็น ความรู้ที่แลกเปลี่ยนยาก ต้องเกิดการเรียนรู้ผ่านความเป็นชุมชนโดยการสังเกตและการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างการทำงาน (กองพัฒนาคุณภาพ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552: 8) ในการถ่ายทอดความรู้ จากรุ่นสู่รุ่น อาจมีความรู้บางส่วนที่สูญหายไปตามกาลเวลา (อรอุมา มูลวัตร, 2551: 1) เนื่องจากคน รุ่นหลังมีสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพในรูปแบบ ต่างๆ ที่อาจจะมิได้ใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดกันอีกต่อไป ดังนั้นการจัดการความรู้ (Knowledge Management) จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ที่เป็นภูมิ ปัญญาได้ยังคงอยู่และเพื่อการพัฒนาอาชีพในชุมชนต่อไป จึงเป็นที่มาของงานวิจัยในครั้งนี้ที่ต้องการ ศึกษาและค้นหาความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge)

เพื่อให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน และผสมผสานความรู้ของคนในชุมชน จนกลายเป็นการต่อยอดความรู้ของชุมชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ไม่เคยล้าสมัยและยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม ในการพัฒนาทั้งระดับชุมชนและในระดับประเทศ และยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในสถานการณ์ที่ประเทศของเราต้องการการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ ด้วยการเสริมฐานรากการเกษตรและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุดของสังคม จากบันทึกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปีที่ 110 ได้ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า “ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนได้” (กรมส่งเสริมการเกษตร, ม.ป.ป.: 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของคนและชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานแห่งการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนในชุมชน เกิดการเรียนรู้ ผสมผสาน พัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้เดิมไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีคุณค่าต่อคนภายในชุมชนเท่านั้น แต่ยังคงทรงคุณค่าต่อประเทศชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคง

ปัญหาในปัจจุบันเกี่ยวกับการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นเพราะสังคมไทยอยู่ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมดิจิทัลเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ทันกับสถานการณ์โลก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีตในรุ่นบรรพบุรุษของเราเป็นอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยเป็นอาชีพในการทำมาหากินเลี้ยงคนในครอบครัว จึงค่อยๆ เลือนหายไปพร้อมกับความทันสมัยที่เข้ามาแทนที่ ด้วยเหตุนี้การศึกษาารูปแบบการจัดการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะช่วยสร้าง สืบสาน และพัฒนาองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยังคงอยู่คู่กับชุมชนและสังคมไทยต่อไป รวมถึงการศึกษาการจัดการความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ไทยแลนด์ 4.0 และสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อสภาพเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงมีแนวคิดในการใช้ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (OTOP) เพื่อใช้ในการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจภายหลังจากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 เริ่มคลี่คลายลง ดังนั้นการส่งเสริมให้ชุมชนมีรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสม จึงมีส่วนสำคัญยิ่งต่อสมาชิกในชุมชนที่จะสามารถดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน
3. เพื่อเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้พื้นที่ที่ศึกษาในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาจากชุมชนใน 3 ตำบลดังนี้

1. ตำบลคลองสาม คือชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม
2. ตำบลคลองห้า คือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า
3. ตำบลคลองหก คือศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และปราชญ์ชาวบ้าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ครอบคลุมเนื้อหาสำคัญ 3 ประการ

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของทั้ง 3 ตำบล ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองสาม ได้แก่ ระหวัดวิดน้ำ การทอเสื่อ การดองหน่อไม้ และตะกร้าสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองห้า ได้แก่ หมี่กรอบส้มซ่าและน้ำพริกปลอดสารพิช ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองหกได้แก่ เครื่องจักสาน งานหัตถกรรมสีทอง กระยาสารถน้ำอ้อย ขนมต้มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพรร

2. รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) 2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) 3)การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) 4) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) และ 5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring)

3. การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน โดยมีการเผยแพร่ผ่านสื่อทั้งแหล่งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 รวมระยะเวลา 1 ปี

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงความรู้ความสามารถที่สั่งสมจากประสบการณ์ของตัวบุคคลอันเป็นศักยภาพที่สามารถใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นให้อยู่รอด โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นได้มีถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือผู้เฒ่าผู้แก่ไปสู่ลูกหลานหรือคนภายในชุมชน ซึ่งความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทั้งรูปแบบที่เป็นความรู้ดั้งเดิมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ที่ประยุกต์เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 สาขาดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นฐาน ได้แก่ การดองหน่อไม้ หมี่กรอบส้มซ่า น้ำพริก กระจายสารน้ำอ้อย ขนมห่มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพร

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเทคโนโลยีพื้นฐาน ได้แก่ การทอเสื่อ ตะกร้าสาน การทำระหัดวิดน้ำ เครื่องจักสาน และงานหัตถกรรมสีทอง

2. รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน หมายถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการบ่งชี้และกำหนดตัวสินค้าที่ชุมชนจะทำการผลิต โดยผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าของชุมชนต่อไป

3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ

4) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ไว้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น เอกสาร ไฟล์ข้อมูล หรือความทรงจำในตัวบุคคล

5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) มีการถ่ายทอดความรู้ทั้งระหว่างคนภายในชุมชน และถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกชุมชน

3. การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ หมายถึงการใช้สื่อในหลายรูปแบบเช่น เอกสาร แผนภาพ แผ่นพับ หรือวิดีโอคลิป เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่คนในชุมชนและสาธารณชนโดยผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนและ social media

4. ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึงตำบลคลองสามคือชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม ตำบลคลองห้าคือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า และตำบลคลองหกคือศูนย์สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ต่อชุมชน

1. ทำให้เกิดการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
2. ทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการจัดการจัดการความรู้ของชุมชนที่ดียิ่งขึ้น

ประโยชน์ต่อสาธารณชน

1. สถาบันการศึกษาเห็นความสำคัญของการจัดการความรู้ของชุมชนและจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนที่บูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
2. หน่วยภาครัฐมีการสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของชุมชน
3. บุคคลทั่วไปสามารถใช้เป็นแหล่งในการเรียนรู้รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหาค้นหาองค์ความรู้ดั้งเดิมที่มาจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงศึกษาถึงรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้ตำบลคลองสาม ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า และศูนย์สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการความรู้ของทั้งสามตำบล ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.5 บริบทจังหวัดปทุมธานี
- 2.6 บริบทอำเภอคลองหลวง
- 2.7 บริบทชุมชน
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาตัวบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการศึกษายังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและพัฒนาประเทศ การศึกษาทำให้เกิดความรู้และการต่อยอดความรู้ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดหากบุคคลไม่หยุดที่จะเรียนรู้ คำว่า Lifelong Learning หรือการศึกษาตลอดชีวิต หมายถึงการที่บุคคลไม่หยุดเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเอง Lifelong Learning (yournextu, 12 มิถุนายน 2563) ซึ่งมีใช่เป็นเพียงการศึกษาเท่านั้นแต่เป็นการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน และพัฒนาประเทศ เพราะความรู้คือโอกาสและช่วยสร้างอนาคต

การศึกษา หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ทักษะและทัศนคติของคนรุ่นก่อนไปสู่คนรุ่นหลังของสังคม เพราะคนรุ่นหลังคงไม่อาจเติบโตไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ถ้าไม่ได้ดูดซับความเชื่อเกี่ยวกับโลกทัศน์และทักษะในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาของผู้ใหญ่ก่อนที่การศึกษาจะกลายมาเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำความตั้งใจและเป็นระบบ (มานิตย์ รัปไทรทอง, 12 มิถุนายน 2563)

ปรัชญาทางการศึกษามีพื้นฐานจากความเชื่อและแนวคิดที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อเกิดความรู้ความเข้าใจใหม่ๆ ซึ่งปรัชญาทางการศึกษามีดังต่อไปนี้ (สมชาย รัตนทองคำ, 2556: 3)

1. ปรัชญาสารัตถนิยม มีแนวคิดหลักเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของสังคม โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1.1 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวลัทธิจิตนิยม เป็นแนวคิดที่มองว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและคนจะอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย และสังคมต้องอนุรักษ์มรดกไว้ให้คนรุ่นหลังช่วยสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงสิ่งที่ดีงามจะต้องถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป

1.2 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิสัจนิยม เป็นแนวคิดที่มีความใกล้เคียงลัทธิจิตนิยมที่เน้นอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นมรดก ส่วนลัทธิสัจนิยมเน้นการค้นคว้าหาความจริงและผสมผสานความเป็นจริงเกี่ยวกับความรู้ในชีวิตและอาชีพ เพื่อถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป

2. ปรัชญานิรันดรนิยม เชื่อว่าความจริงและความดีคือสิ่งที่สูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นอมตะ โดยเฉพาะเรื่องความรู้ ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ไม่ว่าจะเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใดหรือไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ยังคงดีงามเสมอ

3. ปรัชญาพัฒนานิยม เชื่อในความมีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า และทดลอง เพื่อพัฒนาความรู้และประสบการณ์อยู่ตลอดเวลาและไม่หยุดนิ่ง

4. ปรัชญาปฏิรูปนิยม เชื่อว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม ในเวลาที่สังคมเกิดปัญหาหรือประสบวิกฤต การศึกษาจะเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคม

5. ปรัชญาการศึกษากลุ่มภาวะนิยม เน้นความพึงพอใจและเสรีภาพของบุคคล แต่ละบุคคลมีสภาพและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน บุคคลจึงมีเสรีภาพการทำตามความปรารถนาของตนเองและมีอิสรภาพในการตัดสินใจแต่ต้องมีความรับผิดชอบต่อตัดสินใจที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

ปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศนโยบายการพัฒนาประเทศแบบ Thailand 4.0 ขึ้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกภาคส่วน รวมถึงในระบบการจัดการศึกษา ซึ่งรูปแบบของการพัฒนาประเทศแบบ Thailand 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย ที่อธิบายถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จากยุคที่มีลักษณะของเศรษฐกิจที่เน้นภาคเกษตรกรรม (ยุค 1.0) มาเป็นยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมแรงงานขนาดเบา (ยุค 2.0) จนมาสู่ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนด้วยเทคโนโลยี (ยุค 3.0) และสุดท้าย คือการก้าวสู่ยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจเน้นการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ที่เราเรียกกัน ยุค 4.0 หากจะนำนโยบายมาอธิบายภาพรวมของระบบการศึกษา สามารถแบ่งได้ 4 ยุคดังนี้ (นรรชต์ ผืนเขียว, 19 มิถุนายน 2563)

1. ยุค Thailand 1.0 เป็นยุคที่เพิ่งเริ่มต้นวางระบบการศึกษา ทำให้ประชาชนที่มีความรู้มีจำนวนจำกัด ครูที่สอนตามโรงเรียนต่างๆ นับว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้สูงในชุมชน การเรียนรู้ในโรงเรียนส่วนใหญ่จึงเน้นการบอกเล่าโดยครูผู้สอนเป็นหลัก

2. ยุค Thailand 2.0 เป็นยุคที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน มีการจัดทำสื่อการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชามากขึ้นและครูผู้สอนยังเป็นหลักในการถ่ายทอดความรู้

3. ยุค Thailand 3.0 เป็นยุคที่มีการพัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ทุกคนสามารถสืบค้นข้อมูลความรู้ต่างๆ ผ่านคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือ ยุคนี้จึงเป็นยุคเป็นของการสืบค้น การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ครูเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้แนะนำ มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น

4. ยุค Thailand 4.0 เป็นยุคที่ต่อเนื่องจากยุค 3 ที่ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีที่สูงขึ้นและการเข้าถึงที่ง่ายขึ้น ส่งผลให้เกิดการนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้และ

ส่งเสริมการเรียนรู้ มีการใช้สื่อและสังคมออนไลน์ที่มีวิจารณ์ญาณมากขึ้น สร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของตัวเอง ซึ่งบทบาทของครูในยุคนี้จะต้องเป็นโค้ชที่ช่วยที่ช่วยส่งเสริมองค์ความรู้ที่ผู้เรียนเกิดการจากเรียนรู้ด้วยตัวเอง

ทั้ง 4 ยุคของระบบการศึกษาที่กล่าวมาแล้วเป็นเรื่องที่มีพัฒนาการและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนที่อยู่ในระบบการศึกษา แต่หากมองในแง่ของการศึกษาตลอดชีวิตที่ผู้เรียนคือผู้สูงอายุ เทคโนโลยี อุปกรณ์ โทรศัพท์มือถือ และการในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อาจไม่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ดังนั้นการใช้สื่อในรูปแบบออฟไลน์จึงยังมีความจำเป็นอยู่มาก โดยเฉพาะการจัดการความรู้ในชุมชนยังคงต้องใช้สื่อที่เป็นรูปแบบออฟไลน์ เช่น เอกสาร แผนภาพ แผ่นพับ หรือบอร์ด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความรู้ (Knowledge) หมายถึงสิ่งที่ส่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจาประสบการณ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับออนไลน์, 13 กรกฎาคม 2563)

ความรู้ (Knowledge) หมายถึงการที่เราใช้ประสบการณ์ ค่านิยม สารสนเทศ ความชำนาญ และสัญชาตญาณในตัวเรา เพื่อกำหนดสิ่งแวดล้อม การประเมินสารสนเทศและประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับมา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้วยวิธีการที่ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล (Thomas Davenport and Laurance Prusak, 1998 อ้างใน สุภาพร สรสิทธิ์รัตน์)

ความรู้ (Knowledge) หมายถึงกระบวนการของการนำสารสนเทศและประสบการณ์ในอดีตมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามความต้องการของแต่ละบุคคล (Shelda Debowaski, 2006: 16) ความรู้ หมายถึงสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบและเชื่อมโยงกับความรู้อื่น จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ โดยไม่จำกัดช่วงเวลา ส่วนสารสนเทศเป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ วิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและตัดสินใจ มีบริบทซึ่งเกิดจากความเชื่อ สามัญสำนึกหรือประสบการณ์ของผู้ใช้สารสนเทศนั้นๆ มักอยู่ในรูปข้อมูลที่วัดได้หรือจับต้องได้ สารสนเทศอาจมีข้อจำกัดเรื่องช่วงเวลาที่จะใช้และขอบข่ายของงานที่นำมาใช้ ส่วนข้อมูลเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบหรือตัวเลขต่างๆ ที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ (Hideo Yamazaki อ้างใน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้)

ประเภทของความรู้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและใช้ร่วมกันในรูปแบบต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เอกสารขององค์กร เว็บไซต์ ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่แสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสารและเผยแพร่ได้อย่างสะดวก

2. ความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคน ซึ่งเป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัว ของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อหรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ผ่านการสังเกต การสนทนา การ

ฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ประเภทนี้เกิดจากประสบการณ์ และการนำมาเล่าสู่กันฟัง ดังนั้น จึงไม่สามารถจัดให้เป็นระบบหรือหมวดหมู่ได้ และไม่สามารถเขียนเป็นกฎเกณฑ์หรือตำราได้ แต่สามารถถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ได้โดยการสังเกตและเลียนแบบ

การจัดการความรู้ ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้คือการยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยนับเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถให้นิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้ จึงนิยามเป็นหลายข้อดังนี้

1. การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้
2. การจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนความรู้ ถ้าไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้แล้วความพยายามในการจัดการความรู้ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ พฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้อย่างยิ่ง
3. การจัดการความรู้ต้องอาศัยผู้รู้ในการริเริ่มและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำ รวมทั้งต้องการผู้เชี่ยวชาญในสาขาใดสาขาหนึ่งแนะนำวิธีการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้
4. การเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่าจะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จในองค์กร ประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่าการจัดการความรู้ได้อย่างได้ผลหรือไม่

การจัดการความรู้ของ Demarest (1997) ได้แบ่งกระบวนการจัดการความรู้ ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) การสร้างความรู้ (Knowledge Construction) 2) การเก็บรวบรวมความรู้ (Knowledge Embodiment) 3) การกระจายความรู้ (Knowledge Dissemination) และ 4) การนำความรู้ไปใช้ (Use)

รูปแบบการจัดการความรู้ของ Turban (2001) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การสร้าง (Create) 2) การดักจับและเก็บความรู้ (Capture and Store) 3) การเลือกหรือกลั่นกรองความรู้ (Refine) 4) การกระจาย (Distribute) และการใช้ (Use)

รูปแบบการจัดการความรู้ของ Probst, Raub and Romhardt (2000:20) ได้กำหนดรูปแบบการจัดการความรู้ไว้ 6 องค์ประกอบดังนี้

1. การระบุถึงความรู้ (Knowledge Identification) คือการกำหนดชนิดของความรู้ ที่องค์กรต้องการเพื่อใช้ในการพัฒนา
2. การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition) คือการแสวงหาและรวบรวมความรู้ต่างๆ

3. การพัฒนาความรู้ (Knowledge Development) คือการพัฒนาและสร้างความรู้ใหม่ๆ จากทักษะและความชำนาญของแต่ละบุคคล
4. การแบ่งปันหรือการกระจายความรู้ (Knowledge Sharing/Distribution) คือการขยายความรู้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันเพื่อช่วยกันในการแก้ปัญหาให้ดีขึ้น
5. การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Utilization) คือการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน
6. การเก็บรักษาหรือจดจำความรู้ (Knowledge Retention) คือการจัดเก็บความรู้ไว้ในรูปแบบต่างๆ

การจัดการความรู้สู่ชุมชน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) หรือ OKMD ได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในหลายพื้นที่ของประเทศไทย เพื่อใช้กระบวนการจัดการความรู้เปลี่ยนต้นทุนท้องถิ่นให้กลายเป็นองค์ความรู้ที่พร้อมสำหรับการนำไปทำมาหากินที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่โดยมีขั้นตอน 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ชุมชนรู้จักตนเอง คนในท้องถิ่นร่วมกันวิเคราะห์และคัดเลือกต้นทุนท้องถิ่นที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ทรัพยากรท้องถิ่น ประเพณี หรือ ภูมิปัญญาที่มีศักยภาพในการทำเงินของแต่ละท้องถิ่น
2. เสาะหาความรู้ ชุมชนรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในแหล่งต่างๆ ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดบันทึก บันทึกเสียง หรือบันทึกภาพการถ่ายทอดภูมิความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและคนทำอาชีพ
3. เปลี่ยนความรู้เป็นองค์ความรู้ นำความรู้ที่ได้มาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่เพื่อให้ตอบโจทย์คนที่จะนำองค์ความรู้ไปประกอบอาชีพ เช่น ความเป็นมาของอาชีพ ความรู้ทักษะที่ต้องใช้ เงินลงทุนที่ต้องเตรียม แรงงาน อุปกรณ์ วัตถุดิบที่ต้องใช้ ขั้นตอนการลงมือทำ การตั้งราคาหรือการตลาด
4. ตรวจสอบความพร้อม นำองค์ความรู้ที่จัดทำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องกับเจ้าของความรู้และผู้เชี่ยวชาญก่อนจะแปลงร่างองค์ความรู้ทำมาหากินให้เป็น “กล่องความรู้กินได้” โดยเพิ่มตัวอย่างวัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ ตัวอย่างบรรจุภัณฑ์ และสื่อความรู้เพิ่มเติม เช่น หนังสือ แผ่นพับ คลิปวิดีโอ เพื่อให้เป็นสื่อองค์ความรู้แบบเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service Knowledge) ที่พร้อมสำหรับการนำไปศึกษาด้วยตนเอง
5. องค์ความรู้สู่อาชีพ นำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้คนในท้องถิ่นนำไปใช้ในการทำมาหากิน ตัวอย่างเช่น ขึ้นหนังสือทำมาหากินและกล่องความรู้กินได้ในศูนย์ความรู้กินได้ เว็บไซต์ นิทรรศการหมุนเวียน งานมหกรรมความรู้สร้างอาชีพ

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ได้แสดงแนวคิดการจัดการความรู้ในรูปแบบของโมเดล โดยดร.ประพนธ์ ภาสูกียัต คือโมเดลปลาหูซึ่งได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. ส่วนหัวปลา เรียกว่า KV ย่อมาจาก Knowledge Vision หมายถึงส่วนที่เป็นวิสัยทัศน์ หรือเป็นทิศทางของการจัดการความรู้ กล่าวคือ ส่วนหัวจะทำหน้าที่มองว่ากำลังจะไปทาง

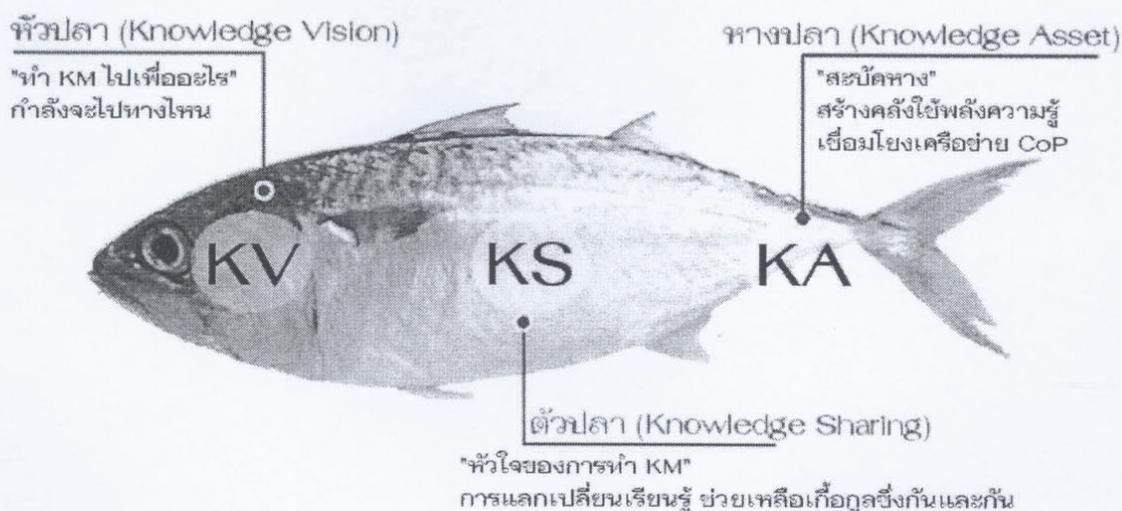
ไหนต้องตอบได้ว่า "ทำ KM ไปเพื่ออะไร"

2. ส่วนตัวปลา เรียกว่า KS ย่อมาจาก Knowledge Sharing หมายถึงส่วนที่เป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจ และเป็นส่วนที่ยากลำบากที่สุดในกระบวนการทำ KM เพราะต้องเกิดจากปัจจัย และสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้คนพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

3. ส่วนหางปลา เรียกว่า KA ย่อมาจาก Knowledge Assets หมายถึงส่วนที่เป็น เนื้อหาความรู้ที่เก็บสะสมไว้เป็น "คลังความรู้" หรือ "ขุมความรู้" เชื่อมโยงเครือข่ายและประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศในการกระจายความรู้

สรุปได้ว่าปลาทุกมีส่วนประกอบสามส่วน ส่วนหัวคือวิสัยทัศน์ความรู้ ส่วนตัวปลาคือ กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่วนหางคือคลังความรู้ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ในการสกัดความรู้ จัดเก็บความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง ดังแสดงในภาพที่ 1

โมเดลปลา

ภาพที่ 1 โมเดลปลา

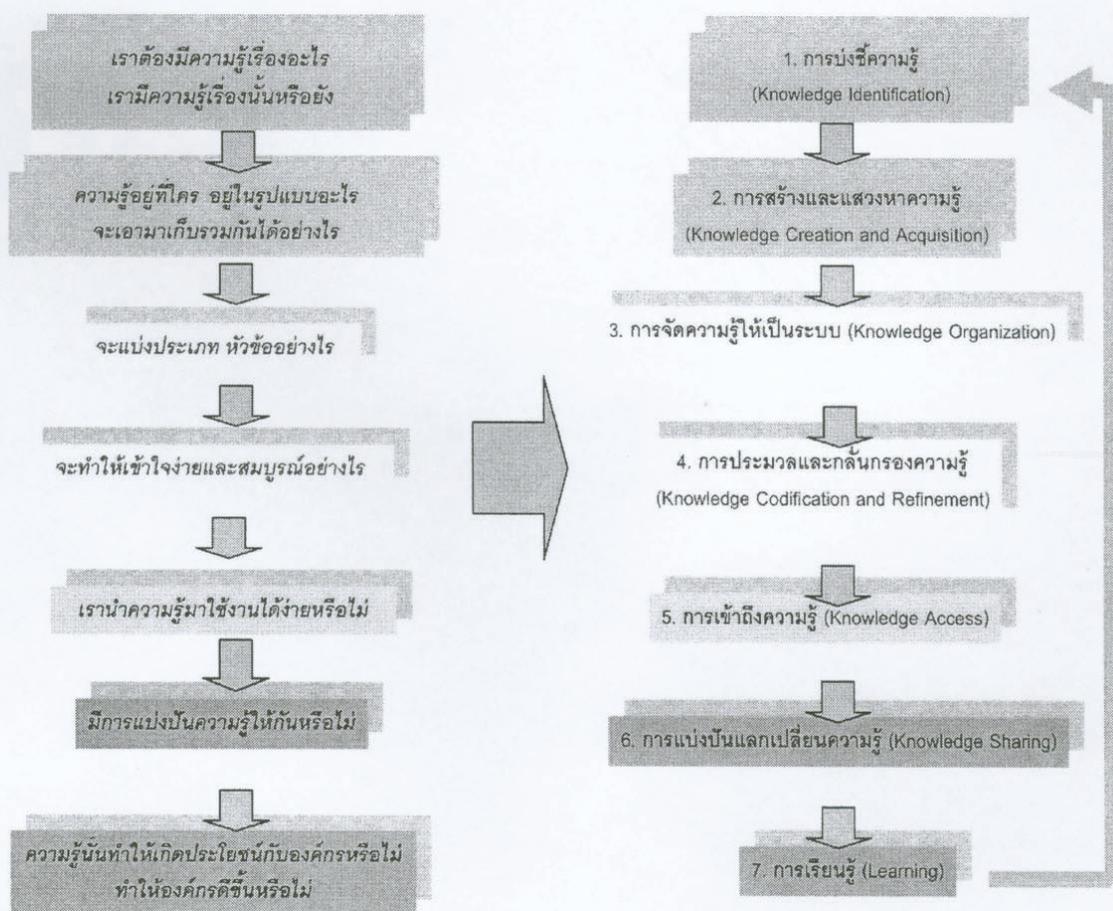
ที่มา ประพนธ์ ผาสุกยี่ด, 2550

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) จากคู่มือการจัดการความรู้ โดยสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้ออกแบบกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อเป็นต้นแบบให้กับหน่วยงานต่างๆ นำไปใช้ในการจัดการความรู้หรือการพัฒนาความรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ คือการพิจารณาจากวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายคืออะไร จะต้องทำอะไร ต้องรู้อะไร และความรู้อยู่ที่ใคร

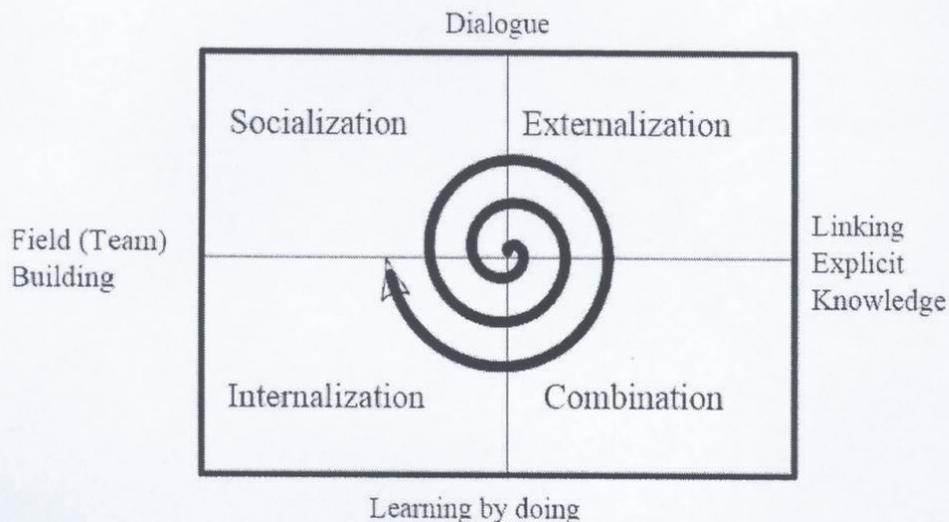
2. การสร้างและการแสวงหาความรู้ เช่นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช่ไม่ได้แล้ว

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่นการปรับปรุงรูปแบบเอกสาร ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ ให้เป็นมาตรฐาน
5. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก อย่างเช่นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ กิจกรรมกลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น
7. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่นเกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ นำความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process)
 ที่มา สำนักงาน ก.พ.ร., 2548

โมเดล SECI ของ Nonaka และ Takeuchi เป็นกรอบแนวคิดที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงความรู้ระหว่างความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้น โดยความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลสามารถถ่ายโอนไปสู่ผู้อื่น เป็นกระบวนการในการสร้างความรู้ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่ประกอบด้วย 4 กระบวนการคือ Socialization คือการสร้างความรู้ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์ การพบปะและพูดคุย Externalization คือการนำความรู้ในตัวบุคคลที่ได้นำมาพูดคุยกันถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร Combination คือการผสมผสานความรู้และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ และ Internalization คือการนำความรู้ที่ได้มาใหม่ไปปฏิบัติจริง ฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหาจนกลายเป็นความรู้และปรับปรุงตนเอง ซึ่งทั้ง 4 กระบวนการนี้สามารถเกิดต่อไปได้เรื่อยๆ ทำให้ความรู้สูงขึ้นอย่างไม่มีสิ้นสุด มีลักษณะเป็นเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 SECI Model

ที่มา สำนักงานบริหารและพัฒนาความรู้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ความหมายของชุมชนจากแนวคิดทางสังคมวิทยา ชุมชนคือหน่วยทางสังคมที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสสังคม มีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เป็นเครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยทั่วไปแล้วมีลักษณะ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (จิตตินันท์ เดชะคุปต์, 2558: 10)

1. ชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ชุมชนในฐานะเป็นอาณาบริเวณ ไม่ได้พิจารณาชุมชนเป็นบริหารที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเท่านั้น ยังต้องพิจารณาถึงมิติต่างๆ เช่นในฐานะที่อยู่อาศัยของการใช้พื้นที่และในฐานะที่เป็นบริเวณของชุมชน

2. ชุมชนในฐานะเป็นที่รวมประชากร โดยจะเน้นที่ลักษณะของประชากรที่อยู่ในบริหารชุมชนในด้านที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนเพศชาย เพศหญิง อายุ อาชีพ การศึกษา และสุขลักษณะ เป็นต้น

3. ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชน โดยพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ของชุมชนจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ย่อย เช่น ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

กล่าวได้ว่าชุมชนคือกลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในเขตหรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน อยู่ภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน ดังนั้นชุมชนจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. คน เป็นองค์ประกอบสำคัญเพราะหากไม่มีคนก็ไม่สามารถเป็นชุมชนได้
2. ความสนใจร่วมกัน คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน
3. อาณาบริเวณ คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญและมีสัมพันธ์ มีคนก็ต้องมีสถานที่
4. ปฏิสัมพันธ์ เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมกันชุมชนเดียวกันแต่แต่ละคนจะต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนและปฏิบัติต่อกัน
5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น
6. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางในการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชน (สมลักษณ์ไชยเสริฐ, 2549: 142) ได้แบ่งเป็น 3 ด้านคือด้านประชาชน ด้านการมีส่วนร่วม และด้านภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกฝ่ายและยอมรับกันทุกฝ่ายในด้านต่อไปนี้

1. การรับรู้ ต้องสร้างจิตสำนึกเพื่อให้ตระหนักถึงการรับรู้ในสิทธิหน้าที่การมีส่วนร่วมกัน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การลงมือทำ หรือการตรวจสอบ
2. ทักษะคติ ต้องสร้างความเข้าใจถึงการมีส่วนร่วม การมีความคิดที่แตกต่าง การอยู่ร่วมกันอย่างมีสัมพันธภาพที่ดี ไว้วางใจซึ่งกันและกัน
3. การเป็นตัวแทน การคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มจากทุกฝ่ายที่มีความหลากหลาย เพื่อร่วมกันประสานผลประโยชน์ในการที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน
4. ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ การมีส่วนร่วมต้องสร้างให้สมาชิกมีความจริงใจและเข้าใจในการดำเนินกิจกรรม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การตรงไปตรงมา มีการติดต่อระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจกัน

5. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เป็นกระบวนการที่ถูกแสดงออกมาอย่างหลากหลาย ตามความคิด ความรู้สึก ความคาดหวังเพื่อเป็นแนวทางในการวินิจฉัยปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย

6. ฉันทามติ การมีส่วนร่วมในการสร้างฉันทามติของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการหาวิธีแก้ไขปัญหามุ่งมั่นในทางสันติ เพื่อให้เกิดการยอมรับหรือเป็นฉันทามติของทุกคนในชุมชน

7. การมีปฏิสัมพันธ์ ต้องมีการจัดกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกได้มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบสองทาง

8. ความมุ่งหมาย ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ในการมีส่วนร่วมกันอย่างชัดเจน การมีจุดมุ่งหมายให้ทุกคนเข้าร่วมเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันและความชัดเจนไปในทิศทางเดียวกัน

9. การประเมินผล เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงถึงประสิทธิผลและประสิทธิภาพของชุมชน ช่วยในการติดตามกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น

10. ความโปร่งใส เป็นการลดการทุจริตและเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งของการบริหารการอยู่ร่วมกัน ด้วยความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการในการตรวจสอบ

11. ความเป็นอิสระ การมีอิสระทางความคิด ความเป็นประชาธิปไตย การให้เกียรติกันของสมาชิกทุกคนใน ทุกคนในชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และมีความมีอิสระในการสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในเรื่องต่างๆ

12. ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของทุกคนทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่และประสบการณ์ใหม่ที่ท้าทาย ทำให้เกิดความมั่นใจในการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

13. เครือข่าย การผนึกกำลังเป็นหนึ่งเดียวเพื่อสร้างผลประโยชน์ในการทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหามุ่งมั่นในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึงองค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน หรือช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาสำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ปรับตัว และดำรงชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (กรมส่งเสริมการเกษตร, ม.ป.ป.: 3) ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ เพื่อการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ภูมิปัญญาอาจแสดงออกมาได้ในหลายรูปแบบเช่น ความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต เทคโนโลยีการทำมาหากิน การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังต่อไปนี้

- ชีวิต
1. เป็นความรู้แบบองค์รวมที่เกิดจากการเชื่อมโยงความรู้หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต
  2. เป็นวิถีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
  3. เป็นพลวัตคือมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและมีการพัฒนาการอยู่เสมอ
  4. มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน
  5. มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะ

กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายลักษณะดังต่อไปนี้

การจัดแบ่งลักษณะที่ 1

- ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ มโนทัศน์ การตระหนักรู้ วิถีคิด ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิตของคน

- ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เทคโนโลยีการทำมาหากิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แพทย์พื้นบ้านและการดูแลสุขภาพ การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม สถาปัตยกรรม เครื่องมือและเครื่องใช้ต่างๆ

การจัดแบ่งลักษณะที่ 2

- ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความอยู่รอดหรือชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ ปัจจัยสี่คือ อาหาร ยา รักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย

อาหารไทย มีองค์ประกอบหลักเป็นผักพื้นบ้านหรือสมุนไพรที่มีสรรพคุณเสริมหรือต้านฤทธิ์กัน มีความเหมาะสมทั้งด้านคุณประโยชน์และฤดูกาลบริโภค

ยารักษาโรค เป็นสมุนไพรพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้ทั้งรักษาอาการเจ็บป่วยและใช้เพื่อการดูแลสุขภาพ

เครื่องนุ่งห่ม เป็นการเลือกใช้วัสดุพื้นบ้านและวิธีการนุ่งห่มที่เหมาะสมกับสภาพอากาศโดยมีลายผ้าและวิธีการถักทอที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

ที่อยู่อาศัย มีรูปแบบและโครงสร้างที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ประโยชน์ใช้สอย และชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในแต่ละภูมิภาค

- ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการทำมาหากิน เช่น การกำจัดศัตรูพืชแบบพื้นบ้าน การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การจักสาน หัตถกรรม การทำเครื่องมือและเครื่องใช้ต่างๆ

- ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและตำนานต่างๆ เช่น บุญบั้งไฟ การบวชป่า การทำขวัญ การเต้นกำรำเคียว เป็นต้น

การจัดแบ่งลักษณะที่ 3

- ภูมิปัญญาของตัวบุคคล เป็นความรู้ ความสามารถ ความคิด วิธีการของบุคคล

- ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสม สืบสานอยู่ในวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือชุมชน ไม่มีตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเจ้าของ อาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่าภูมิปัญญานิรนาม เช่นการทำไข่เค็มไข่ยาของชาวสุราษฎร์ธานี

- ภูมิปัญญาในภาพรวมของประเทศ เป็นภูมิปัญญาที่บ่งบอกองค์ความรู้ หรือความสามารถของคนในภาพรวมของประเทศ เช่นภูมิปัญญาอาหารไทย สมุนไพรไทย ผ้าไหมไทย หรือมวยไทย เป็นต้น

การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ตามกระแสสังคมและตามกาลเวลา จึงต้องมีแนวทางในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยังคงอยู่อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยใหม่มีแนวทาง 4 แนวทางดังนี้

1. อนุรักษ์ เพื่อให้ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าต่อชุมชนอยู่กับชุมชนต่อไปต้องมีการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ การสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การอนุรักษ์จะเกิดขึ้นได้เมื่อคนในชุมชนเห็นคุณค่าและมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน จึงเกิดการสืบสานประเพณีต่างๆ ให้ยังคงอยู่ต่อไป

2. รื้อฟื้น เป็นการนำกลับมาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สูญหายไป เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงมีการประยุกต์ให้ร่วมสมัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

3. ประยุกต์ เพื่อให้ภูมิปัญญาเกิดความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ แต่ยังคงไว้ซึ่งรากฐานความรู้เดิมของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. พัฒนาต่อยอด การเป็นผสมผสานองค์ความรู้ใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม เพื่อให้เป็นประโยชน์มากขึ้น อาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างภูมิปัญญาหรือสิ่งใหม่ที่เรียกว่า นวัตกรรม (Innovation) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมปัจจุบัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, ม.ป.ป.: 9)

จาก 4 แนวทางที่กล่าวมาแล้วนั้นการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการ 7 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่มากมาย จึงต้องมีการเก็บรวบรวมและจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบเรียบ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชาวบ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. วิเคราะห์ เป็นการพิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด โดยวิเคราะห์จากความเหมาะสม ความสำคัญ การใช้ประโยชน์ และความเป็นไปได้ของโอกาสในการพัฒนาต่อไป

3. กลั่นกรอง เป็นการจัดลำดับและคัดเลือกภูมิปัญญาเพื่อดำเนินการการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ประยุกต์ หรือพัฒนาต่อยอด โดยเน้นการได้ประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นลำดับแรก

4. พัฒนาเป็นเทคโนโลยีที่ใช้ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

5. ทดสอบความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นหรือสภาพแวดล้อมที่จะนำภูมิปัญญานั้นๆ ไปใช้ประโยชน์

6. เผยแพร่ เป็นการขยายผลทั้งในเฉพาะกลุ่มและในวงกว้าง

7. สร้างเครือข่ายการดำเนินงาน เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมโยง ผนึกกำลัง และแบ่งงานกันทำตามศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

2.5 บริบทจังหวัดปทุมธานี

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานีเชื่อกันว่าเดิมคือ เมืองสามโคก เป็นเมืองที่ตั้งมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา นับว่าตั้งมาตั้งแต่ปลายแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถมาถึงในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า เมืองสามโคกจึงร้างไประยะหนึ่ง มีหลักฐานในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่าด้วยการใช้ตราราชการ พ.ศ. 2179 ในแผ่นดินของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา ระบุว่าสามโคกเป็นหัวเมืองขึ้นกับกรมพระกลาโหม จึงแสดงให้เห็นว่าเมืองสามโคกมีฐานะเป็นเมืองมาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในยุคสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา คือเมื่อ พ.ศ. 2202 มังนันทมิตรได้กวาดต้อนครอบครัวมอญ เมืองเมาะตะมะ อพยพหนีภัยจากศึกพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก จากนั้นมาชุมชนสามโคกได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ เขตอำเภอสามโคกปัจจุบันยังมีโคกดินโบราณสำหรับเผาโอ่งอ่างของชาวมอญในสมัยโบราณเหลืออยู่เพียง 2 โคก ต่อมาในปี พ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี ชาวมอญได้อพยพหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เรียกว่า “ครัวมอญพระยาเจ่ง” สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่สามโคก และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2358 ได้มีการอพยพชาวมอญครั้งใหญ่จากเมืองเมาะตะมะ

เข้าสู่ประเทศไทยเรียกว่า “มอญใหม่” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคกบ้าง เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์บ้าง (อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ) จากชุมชนที่ขนาดเล็ก “บ้านสามโคก” จึงกลายเป็น “เมืองสามโคก” ในยุคพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเอาดูแลทำนุบำรุงชาวมอญเมืองสามโคกไม่ได้ขาด ครั้งเมื่อเดือน 11 พ.ศ. 2358 ได้เสด็จประพาสที่เมืองสามโคก ซึ่งตรงกับเทศกาลออกพรรษาเดือนสิบเอ็ดและประทับที่พลับพลาริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายเยื้องเมืองสามโคก ยังความปลาบปลื้มใจให้แก่พสกนิกรชาวสามโคกเป็นล้นพ้น จึงได้พากันหล่อเทียนดอกบัวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายราชสักการะอยู่เป็นจำนวนมาก ยังความซาบซึ้งในพระราชหฤทัยเป็นที่ยิ่ง จึงบันดลพระราชหฤทัยให้พระราชทานนามเมืองสามโคกเสียใหม่ว่า “เมืองประทุมธานี” และแต่งตั้ง “พระยาพิทักษ์ทวยหาร” เป็นเจ้าเมืองพร้อมยกฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ซึ่งวันนั้นตรงกับวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2483 ด้วยพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าว ชื่อเมืองประทุมธานีจึงได้กำเนิดนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขยายพื้นที่การทำการขุดคลองรังสิต ในบริเวณทุ่งหลวงตะวันตก ได้มีผู้คนลี้ภัยอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนทำไร่ ทำนาเป็นจำนวนมาก จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองใหม่เพิ่มขึ้น มีชื่อว่า “เมืองธัญบุรี” ในปี พ.ศ. 2445 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า “จังหวัด” แทน “เมือง” โดยทั่วกันตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 เมืองประทุมธานี จึงเปลี่ยนมาเป็น จังหวัดประทุมธานี ขึ้นอยู่ในมณฑลกรุงเก่า และเมื่อ พ.ศ. 2461 ทรงเปลี่ยนชื่อ “ประทุมธานี” เป็น “ปทุมธานี” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดธัญบุรีขึ้นกับจังหวัดปทุมธานีเมื่อ พ.ศ. 2475 นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชทานนาม เมืองปทุมธานีเป็นต้นมา จังหวัดปทุมธานีก็เจริญรุ่งเรือง

ขึ้นเป็นลำดับ เป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์มีศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ เป็นของตัวเองซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวปทุมธานีภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งและเป็นจังหวัดในเขตปริมณฑลที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก

ภูมิประเทศของจังหวัดปทุมธานีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัด ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอสามโคก มีลำคลองธรรมชาติและคลองชลประทานหลายสายเช่น คลองควาย คลองเชียงรากน้อย คลองบางเตย คลองบ้านพร้าว คลองบ้านกระแซง คลองพระอุดม คลองบางโพธิ์ คลองแม่น้ำอ้อม คลองบางหลวง คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองระพีพัฒน์ และคลองหกวา ปทุมธานีเป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านตัวเมืองอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือ ประมาณ 46 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 1,564 ตารางกิโลเมตร จังหวัดปทุมธานีทิศมีอาณาเขตทิศเหนือติดกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสระบุรี ทิศใต้ติดกับจังหวัดนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดนครนายกและจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดนนทบุรี แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ คืออำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ อำเภอกลองหลวง และอำเภอลำลูกกา (ท่องเที่ยววิถีชุมชน สายน้ำเจ้าพระยา, 20 มิถุนายน 2563)

ภาพที่ 4 พื้นที่จังหวัดปทุมธานี
ที่มา สำนักงานตำรวจภูธรจังหวัดปทุมธานี

ภาพที่ 5 ตราสัญลักษณ์จังหวัดปทุมธานี
ที่มา สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดปทุมธานี

รูปร่างกลมมีสัญลักษณ์ดอกบัวหลวงสีชมพูอยู่ตรงกลาง และรวงข้าวสีทองอยู่ 2 ข้าง ดอกบัวและต้นข้าว หมายถึง ความสมบูรณ์ด้วย พืชพันธุ์ธัญญาหาร จังหวัดปทุมธานี ใช้อักษรย่อว่า "ปท" คำขวัญของจังหวัดปทุมธานี "ถิ่นบัวหลวง เมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นครธรรมะ พระตำหนักรวมใจ สดใสเจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม"

2.6 บริบทอำเภอคลองหลวง

ประวัติความเป็นมาของอำเภอคลองหลวง ตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาสภาพท้องที่ของอำเภอคลองหลวงสันนิษฐานว่าภูมิประเทศเป็นป่าทึบและประกอบด้วยพันธุ์ไม้نانาชนิดมีสัตว์ป่าชุกชุมโดยเฉพาะช้างมีเป็นจำนวนมาก บริเวณที่มีช้างอยู่จึงเรียกว่าท่าโขลง ส่วนตอนใต้ของทางตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มและมีบึงใหญ่หลายแห่ง ซึ่งบริเวณบึงต่างๆเหล่านี้ชาวบ้านเรียกว่า บึงเขาย้อย บึงอ้ายเสียบ บางหวาย และบึงคะเคียน สันนิษฐานว่าประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ การกระจายของประชาชนอยู่กันเป็นแห่งๆ ประกอบอาชีพล่าสัตว์และทำไร่เลื่อนลอย การเดินทางมีความลำบากเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนมีการเดินทางด้วยการใช้ช้างและม้าเป็นพาหนะ หลังจากทีกรุงศรีอยุธยาเสียกรุงในปีพ.ศ. 2310 ประชาชนถูกกวาดต้อนไปยังประเทศพม่า และมีประชาชนบางส่วน

หลบหนีมาทางตอนใต้ของกรุงศรีอยุธยา มีประชาชนจำนวนมากเข้ามาตั้งรกรากแถบพื้นที่อำเภอคลองหลวง โดยเฉพาะในเขตตำบลคลองหนึ่งและคลองห้า ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวมากขึ้น สภาพพื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าที่มีสัตว์ป่าชุกชุมก็ได้แปรสภาพเป็นที่ราบและป่าละเมาะ ประชาชนเริ่มรู้จักการเพาะปลูกและมีการเลี้ยงสัตว์ต่อเนื่องไปจรดพื้นที่ทุ่งหลวง(อำเภอธัญบุรีในปัจจุบัน) จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริให้พื้นที่ทุ่งหลวง(ธัญบุรี) และบางหวาย(คลองหลวง) ควรจะมีประโยชน์ต่อประชาชนในด้านการเกษตรให้มากที่สุด จึงโปรดเกล้าให้บริษัทชุตคลองและคุนาสยาม ริเริ่มงานการขุดคลองส่งน้ำชลประทานขึ้นมาในบริเวณทุ่งนี้ในปี พ.ศ. 2431 โดยบริษัทชุตคลองและคุนาสยามได้ลงมือขุดคลองสายใหญ่มีขนาดกว้าง 8 วา ยาว 1400 เส้น ขึ้นเป็นคลองแรกมีชื่อเรียกว่าคลองรังสิตประยูรศักดิ์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2433 โดยเริ่มขุดตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลบ้านใหม่ใกล้เกาะใหญ่ แขวงปทุมธานี ไปสิ้นสุดที่แม่น้ำนครนายก บริเวณตำบลปลากดหัวควาย ใช้เวลาในการขุด 7 ปีจึงแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2440 และในช่วงเวลานั้น (พ.ศ. 2436) บริษัทก็ได้ขยายพื้นที่การขุดคลองให้กว้างขวางออกไปอีกโดยการขุดคลองซอยจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ไปทางทิศเหนือและทิศใต้ อีกข้างละ 20 คลอง รวมเป็น 40 คลอง มีขนาดกว้างตั้งแต่ 3-5 วา ลึกตั้งแต่ 3-5 ศอก ทำให้พื้นที่ซึ่งเดิมเป็นป่าพงรกชัฏดินดีแต่ขาดน้ำเพราะไม่มีคลองไหลผ่าน ก็เริ่มมีน้ำมากเพียงพอต่อการเพาะปลูก ประชาชนก็เริ่มเข้ามาทำกินและอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงโปรดเกล้าให้ยกฐานะบริเวณดังกล่าวขึ้นเป็นเมืองโดยพระราชทานนามว่า “เมืองธัญบุรี” มีเขตปกครอง 4 อำเภอ คืออำเภอเมืองธัญบุรี อำเภอบางหวาย อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกาในปี พ.ศ. 2445

สำหรับพื้นที่อำเภอคลองหลวงอยู่ในตำบลที่มีชื่อว่าบางหวายจึงได้มีชื่อว่า “อำเภอบางหวาย” ขึ้นกับเมืองธัญบุรี และมีเขตการปกครอง 6 ตำบล คือตำบลท่าโหลง ตำบลบางหวาย ตำบลบึงอ้ายเสียบ ตำบลเขาย้อย ตำบลบึงจระเข้ และตำบลบึงตะเคียน และเมื่อบริษัทชุตคลองและคุนาสยามได้ขุดคลองสองเป็นที่เรียบร้อยแล้วในปีพ.ศ. 2448 ก็ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปสร้างอาคารถาวรริมคลองสองฝั่งตะวันออกแล้วเปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่ว่า “อำเภอคลองหลวง” เพื่อให้เหมาะสมกับอำเภอที่ตั้งริมคลอง ซึ่งทางราชการได้ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ใช้คำว่าจังหวัดแทนคำว่าเมือง ดังนั้นเมืองธัญบุรีจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดธัญบุรี และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ประกาศให้ยุบจังหวัดธัญบุรีมาขึ้นกับจังหวัดปทุมธานีตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ในปีพ.ศ. 2502 มีการย้ายที่ว่าการอำเภอคลองหลวงซึ่งมีคลองซอยต่างๆ แบ่งแยกออกเป็นแต่ละตำบล ทางราชการพิจารณาแล้วเห็นควรให้มีการย้ายชื่อเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2486 จึงได้ประกาศเปลี่ยนชื่อตำบลใหม่ทั้งหมด โดยใช้ชื่อที่ขุดคลองผ่านที่ของอำเภอตั้งแต่คลองหนึ่งจนถึงคลองหกเปลี่ยนชื่อตำบลดังต่อไปนี้

1. ตำบลท่าโหลง เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองหนึ่ง
2. ตำบลบางหวาย เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองสอง
3. ตำบลอ้ายเสียบ เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองสาม

4. ตำบลเข้าย้อย เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองสี่
5. ตำบลบึงจระเข้ เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองห้า
6. ตำบลบึงตะเคียน เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลคลองหก

ต่อมาในเขตพื้นที่ตำบลคลองหก มีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น ทางราชการจึงได้มีประกาศแบ่งแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลคลองหกเป็นตำบลคลองเจ็ด ในปี พ.ศ. 2527 (โรงพยาบาลคลองหลวง, 20 มกราคม 2564)

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอคลองหลวงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ตั้งอยู่ทางภาคกลางเป็นพื้นที่สำหรับเพื่ออยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือเป็นพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม การเกษตร และพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะอากาศโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงกลางเดือนพฤษภาคมมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง มีอุณหภูมิระหว่าง 35-39.9 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนจัดมีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียสขึ้นไป ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ฝนตกมากในช่วงเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงเปลี่ยนฤดูจากฤดูฝนเป็นฤดูหนาว อากาศแปรปรวนไม่แน่นอน อาจเริ่มมีอากาศเย็นหรืออาจยังมีฝนฟ้าคะนอง (เทศบาลเมืองคลองหลวง, 19 มกราคม 2564)

การจัดการความรู้ภายในอำเภอคลองหลวงพบว่าส่วนใหญ่เป็นส่วนงานของภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษาที่มีการนำการจัดการความรู้มาใช้ภายในองค์กรของตนเองเพื่อเป็นการปรับปรุงและพัฒนาองค์กร แต่สำหรับการจัดการความรู้ของชุมชนต่างๆ ภายในอำเภอคลองหลวงยังไม่ปรากฏชัดเจนและเป็นที่ยอมรับว่าชุมชนได้มีการนำการจัดการความรู้มาใช้เพื่อส่งเสริมและการพัฒนาชุมชน

2.7 บริบทชุมชน

1. ตำบลคลองสาม

ประวัติความเป็นมาพอลึกตำนานบึงไฉ่เสียบ ผู้ตำบลคลองสาม จากอำเภอบางหวาย มาเป็นอำเภอคลองหลวง จากตำบลไฉ่เสียบมาเป็น ตำบลคลองสาม จังหวัดนครนายกส่วนทางทิศตะวันตกยาวมาเชื่อมกับท่าโขลง เชียงรากใหญ่ จรดแม่น้ำเจ้าพระยาในบึงนี้ มีกุ้ง ปลาชุกชุมมาก พวกสัตว์ป่า และฝูงวิหคอาศัยอยู่ทั่วไป นกกระจาบ จะพากัน มาทำรังวางไข่ในบึงระเกะระกะไปหมดไปหมด ชาวบ้าน จะพากันไปเก็บไข่ นกกระจาบ เอามาทำขนมบัวลอย และไขหวานนกกระจาบ ปัจจุบันนี้ตื่นเงินและเป็นไร่ นาไปเกือบหมด แต่เดิมก่อน พ.ศ. 2433 ในพื้นที่แถบอำเภอคลองหลวง หนองเสือ ธัญบุรีและลำลูกกา มีป่าไม้และพงอ้อ พงแขมเป็นป่ารกหนาทึบ เป็นบริเวณกว้างที่เรียกว่า “ทุ่งหลวง” ผู้คนไม่กล้าเข้าไปทำมาหากิน จะเข้าไปตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่บ้างแต่ก็น้อยมาก เพราะมีสภาพเป็นป่า สัตว์ป่า เสือ ช้างชุกชุม คนจึงไม่กล้าเข้าไปอยู่ ผู้ที่กล้าเข้าไปอาศัยอยู่ ก็ล้วนแต่เป็นโจร ร้าย ซึ่งหลบหนีอาญาแผ่นดินทั้งนั้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอหนองเสือด้วยแล้ว นับว่าเป็นแหล่งชุมนุมโจร หรือรังโจรที่ใหญ่มาก เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าไปปราบไม่ถึง เพราะอยู่ในป่าลึก โจรก็หนีได้ ออกอาละวาด เที่ยวจี้ปล้นในเขต 3 จังหวัด คือ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี ได้ปล้นชาวบ้าน ขนทรัพย์สินเงินทองและกวาดต้อนวัวควาย เอาไปเป็นฝูงๆ เป็นที่เกรงกลัวของชาวบ้าน

อย่างยิ่ง หัวหน้า โจรก๊กนี้ชื่อจันท์ ชาวบ้านเรียกกันว่า “จันท์เจ้า” ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาทุ่งหลวงพื้นที่แถบนี้ให้เจริญขึ้น เพื่อต้องการให้ราษฎรเข้าไปตั้งบ้านเรือนอาศัยทำมาหากินจึงได้ โปรดเกล้าฯ ให้บริษัทชุดคลองและคูนาสยาม ชุดคลองรังสิต-ประยูรศักดิ์และคลองซอยที่เรียกแบบชาวบ้านว่า คลองแจ็ก สร้างประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ให้ราษฎรได้ทำนาทำสวนและได้ชุดคลอง เสร็จเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2433 ปรากฏว่ามีราษฎรเข้ามาทำมาหากินตามบริเวณคลองชุดมากขึ้นเป็นลำดับ จึงได้ตั้งเป็นจังหวัดขึ้น เรียกว่า “เมืองธัญบุรี” เมื่อ พ.ศ. 2445 แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองธัญบุรีเดิมชื่ออำเภอรังสิต อำเภอกลองหลวงเดิมชื่ออำเภอบางหวาย อำเภอลำลูกกา อำเภอหนองเสือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทรงยุบลงเป็นอำเภอ ให้ไปขึ้นกับจังหวัดปทุมธานีเมื่อ พ.ศ. 2475 เพราะขณะนั้นเกิดข้าวยากหมากแพง บึงไ้อ้เสียบแต่ก่อนเรียกว่าบึงข้างลากเพราะเป็นทางที่ใช้ลากซุง และเดินลงมาหากินจากเขาใหญ่ นครนายก สระบุรี ลงมาจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดปทุมธานี จนเป็นร่องลึกและกลายเป็นบึงยาวใหญ่ บริเวณนี้จึงเป็นที่อยู่ของโซลงช้าง ชาวบ้านเรียกที่อยู่ของโซลงช้าง ด้านทิศตะวันออก ของเขียงรากใหญ่ว่าท่าโซลง นอกจากนี้เป็นทางช้างเดินแล้ว คนยังใช้เป็นทางสำหรับลากซุงและขนของป่า ตลอดจนกองเกวียนติดต่อไปมาค้าขาย ระหว่างเมืองสามโคกกับเมืองนครนายก ปราจีนบุรีและเขมร มาแต่โบราณอีกด้วย กองเกวียนเมืองนครนายกและเมืองอื่นๆ จะล่องลงมาสู่ตลิ่งที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงวัดบัวทอง (วัดบัก) ที่เรียกว่าบ้านทองเกวียนหรือบ้านทางเกวียนในปัจจุบัน และบึงไ้อ้เสียบในช่วงต่อจากท่าโซลงลงมาทางทิศตะวันตกเลยถนนรถไฟถึงแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเรียกว่าเขียงรากใหญ่ ที่จริงคำว่าเขียงรากเพี้ยนมาจากข้างลาก หมายถึงข้างลากซุงหรือสิ่งของต่างๆ นั้นเอง เหตุที่เรียกบึงข้างลากว่าบึงไ้อ้เสียบก็เนื่องจากในปี พ.ศ. 2446 หัวหน้าโจรจันท์เจ้าได้พาสมุนโจรเที่ยวปล้นวัวควาย ชาวบ้านในเขตจังหวัดปทุมธานีเป็นฝูงๆ แล้วไปปล้นที่บ้านชีปะขาว ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีอีกด้วย ในระยะเวลาไ้เรียกกันทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนหวาดกลัวกันมาก พวกโจรได้ถูกเจ้าหน้าที่จับตัวได้หลายคน คนที่ชื่อนายยา ถูกเจ้าหน้าที่ยิงขาได้รับบาดเจ็บ หนีกระเลือก กระสน เอาตัวรอดไปได้ โดยหลบเข้าไปในเขตจังหวัดนครนายก ไปนอนร้องไ้อย ๆ แพบขาดใจอยู่ ช้างบ้านของชวานา เจ้าของบ้าน เอาตะเกียงออกมาส่องดู เกิดความสงสารเข้าช่วยเหลือชีวิตไว้ เมื่อรักษาแผลหาย อยู่ที่นี่นึกว่าก็หลบซ่อนตัวอยู่ที่คลองหนึ่ง เมืองธัญบุรีส่วนหัวหน้าโจรจันท์เจ้า เจ้าหน้าที่จับตัวได้และถูกควบคุมตัวไปชำระความที่จังหวัดนครปฐม เรื่องนี้มีหลักฐานที่สมเด็จพระยาตำราพระราชานุภาพได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในนิทานโบราณคดีหน้า 226 ตอนหนึ่งว่า “...วันหนึ่ง..... ฉันทออกไปเมืองนครปฐม เพื่อจะพักผ่อนในเวลาราชการเบาบางตามเคย เห็นตำรวจภูธรคุมนักโทษคนหนึ่ง ขึ้นรถไฟที่สถานีบางกอกน้อยไปพร้อมกับฉันทแล้วไปลงที่สถานีนครปฐมเจดีย์ฉันทถามได้ความว่าเป็นพวกโจรร้ายที่กำลังชำระคนหนึ่ง ซึ่งจับตัวไปจากเมืองปทุมธานี คำวันนั้นเจ้าพระยาศรีวิชัย (ชม สุนทรชุน) มากินอาหารด้วยกันกับฉันทตามเคยแต่พอกินแล้วท่านขอลาว่าจะต้องไปชำระผู้ร้าย ฉันทถามว่าเหตุไฉนจึงต้องไปชำระเอง ท่านบอกว่าโจรคนนี้ได้ตัวมาใหม่ในวันนั้น เป็นตัวสำคัญมากที่เมืองปทุมธานี เรียกกันว่า “จันท์เจ้า” เป็นหัวหน้าโจรของผู้ร้ายพวกนั้น ทั้งหมด...” สมุนโจรอีกคนหนึ่งชื่อ นายมา ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงตายในเขตอำเภอคลองหลวง และได้ ตัดเอาศีรษะเสียบไม้ ปักไว้ที่กลางบึงข้างลาก เพื่อประจานไม่ให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง ฉะนั้นบึงนี้จึงเรียกว่าบึงไ้อ้เสียบตั้งแต่นั้นมาจนถึงทุกวันนี้ ตำบลคลองสามใน

ปัจจุบัน หรือตำบลบึงไ้อีเสียบในอดีตเป็นแผ่นดินโจรมาก่อนเพียวจีปล้นเอา วัว ควาย ทรัพย์สินของชาวบ้านเป็นประจำจนชาวบ้านชาวไร่ชาวนา ต่างหวาดผวาไม่กล้าเข้าไปอยู่ เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองได้ทำการกวาดล้างครั้งใหญ่ และจับสมุนโจรตัดหัวเสียบประจานไว้กลางบึง ไม่ให้คนประพาศติเอาเยี่ยงอย่างตั้งแต่ตั้งกระนั้นเป็นต้นมา พวกมิฉฉาชีพจึงซาลง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ห่างจากที่ว่าการอำเภอลองหลวง ประมาณ 2 กิโลเมตร มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 48 ตาราง กิโลเมตร หรือ 30,000 ไร่ ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2538 มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ทิศเหนือจดตำบลพะยอม อำเภอลองน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ จดตำบลบึงยี่โถ ตำบลประชาธิปัตย์ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออก จดตำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตก จดตำบลคลองสอง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สภาพภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว สภาพดินเป็นกรดปานกลางและเป็นกรดจัด มีคลองระบายน้ำที่ 3 และคลองส่งน้ำ (คลองแอน) คลองส่งน้ำดังกล่าวมีประตูลดน้ำเพื่อจ่ายน้ำ สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - กันยายน และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม - มกราคม

สภาพเศรษฐกิจโดยรวมจากวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2550 ส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง มีการปิดโรงงานหลาย แห่ง อัตราการจ้างงานลดต่ำลง ประชาชนหันมาประกอบอาชีพค้าขายมากขึ้น ปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น มี การขยายตัวด้านเศรษฐกิจและการให้บริการด้านต่างๆ มากขึ้น มีการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนา เศรษฐกิจและการประกอบธุรกิจประเภทต่างๆ ให้ดำเนินการไปด้วยความเข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ

การคมนาคมตำบลคลองสามอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร(เขตดอนเมือง) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 26 กิโลเมตร การเดินทางในปัจจุบันสะดวกมากทางรถยนต์ มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็กสายหลักที่ใช้ในการคมนาคม คือถนนมอเตอร์เวย์ ถนนพหลโยธิน มีรถประจำทางสายรังสิตคลอง 13 หนองเสือ และสาย 187 และอยู่ห่างจากสนามบินนานาชาติกรุงเทพ (Bangkok Airport) ประมาณ 25 กิโลเมตร

2. ตำบลคลองห้า

ประวัติความเป็นมาเดิมตำบลคลองห้ามีชื่อเรียกว่า “ตำบลบึงจระเข้” ขึ้นอยู่กับอำเภอบางหวาย เมืองธัญบุรี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สภาพพื้นที่เดิมเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นป่าที่ขรุขระตอนใต้ของทิศตะวันออกของอำเภอ การกระจายตัวของประชาชนอยู่เป็นแห่งๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่เลื่อนลอยต่อมามีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นสภาพพื้นที่เดิมก็ได้แปรสภาพเป็นพื้นที่ราบทั้งหมดแต่บางแห่งยังคงเป็นพื้นที่ขรุขระ ประชาชนเริ่มมีการเพาะปลูก จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริว่าควรจะทำประโยชน์แก่ประชาราษฎร์ในด้านการเกษตรให้มากที่สุด จึงโปรดเกล้าให้บริษัทขุดคลองและคุนาศยาม ริเริ่มการขุดคลองส่งน้ำชลประทานขึ้นมาในบริเวณท้องทุ่งนี้ คลองแรกเรียกว่าคลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองข่อยจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ไปทางทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ 20 คลอง รวมเป็น 40 คลอง มี

ขนาดกว้างตั้งแต่ 3-5 วา ลึกตั้งแต่ 3-5 ศอก สำหรับตำบลบึงจระเข้ (ตำบลคลองห้าในปัจจุบัน) มีพื้นที่อยู่ระหว่างคลองซอยที่ 5 ฝั่งตะวันตกถึงคลองแอน 4 และถึงคลองแอน 6 ฝั่งตะวันออก ทำให้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดงรก ดินดีแต่ขาดน้ำเพราะไม่มีคลองไหลผ่าน เริ่มมีน้ำมากเพียงพอต่อการเพาะปลูก ประชาชนก็เริ่มเข้ามาทำมาหากินและอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 ทางราชการเห็นว่าสภาพพื้นที่มีคลองซอยต่างๆ แบ่งแยกออกเป็นแต่ละตำบล จึงเห็นควรให้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อตำบลใหม่เป็น “ตำบลคลองห้า” และต่อมาพื้นที่ตำบลคลองห้ามีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น มีการจัดตั้งเป็นสภาตำบลคลองห้า ต่อมาได้มีประกาศให้สภาตำบลคลองห้า จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองห้าทิศเหนือติดต่อกับตำบลวังน้อย อำเภอลำลูกขัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบึงยี่โถ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลคลองสี่ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 45 ตารางกิโลเมตรหรือ 28,125 ไร่

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลคลองห้าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว สภาพดินเป็นกรดปานกลางและเป็นกรดจัด มีคลองระบายน้ำที่ 5 คลองส่งน้ำที่ 5 ซ้าย คลองส่งน้ำที่ 6 ซ้าย คลองระพีพัฒน์ และสระเก็บน้ำพระราม 9 อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คลองส่งน้ำและสระเก็บน้ำดังกล่าว มีประตูระบายน้ำเพื่อจ่ายน้ำ

ด้านคมนาคมตำบลคลองห้าอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร (เขตดอนเมือง) ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 35 กิโลเมตร การเดินทางในปัจจุบันมีความสะดวกมาก มีถนนสายหลักที่ใช้เชื่อมต่อในการคมนาคมขนส่งคือ ถนนทางหลวงหมายเลข 9 และถนนทางหลวงหมายเลข 3214 ที่สามารถเชื่อมต่อกับถนนทางหลวงชนบทหมายเลข 3010 ซึ่งเป็นถนนสายเลียบบคลองระบายน้ำที่ 5 ของตำบลคลองห้า มีรถโดยสารประจำทางคือ สายรังสิต-หนองเสือ ขั้วผ่านบริเวณหมู่ที่ 5-8 ของตำบลคลองห้า สายรังสิต-คลองห้า ขั้วผ่านบริเวณหมู่ที่ 5-14 ของตำบลคลองห้า

3. ตำบลคลองหก

ประวัติความเป็นมาเดิมตำบลคลองหกมีชื่อเรียกว่า “ตำบลตะเคียน” ขึ้นอยู่กับอำเภอบางหวาย เมืองธัญบุรี (จังหวัดปทุมธานี ปี 2475) ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สภาพพื้นที่เดิมเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นป่าทึบ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด มีสัตว์ป่าชุกชุม อยู่ตอนใต้ของทิศตะวันออกของอำเภอลอง การกระจายตัวของประชาชนอยู่เป็นแห่งๆ ประกอบอาชีพล่าสัตว์ ทาไร่เลื่อนลอย การเดินทางลำบากยากยิ่ง ประชาชนจึงเดินทางด้วยการใช้ช้าง ม้า เป็นพาหนะ ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น สภาพพื้นที่เดิมก็ได้แปรสภาพเป็นพื้นที่ราบทั้งหมด และบางแห่งเป็นป่าละเมาะ ประชาชนเริ่มรู้จักเพาะปลูกเป็นที่เป็นที่นา มีการเลี้ยงสัตว์ต่อเนื่องไปจรดเขตพื้นที่ทุ่งหลวง (อำเภอรัญบุรีในปัจจุบัน) จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริว่า ควรจะทำประโยชน์แก่ประชาราษฎร์ในด้านการเกษตรให้มากที่สุด จึงโปรดเกล้าให้ “บริษัทขุดคลองและคุนาศยาม” ริเริ่มการขุดคลองส่งน้ำชลประทานขึ้นมา ในบริเวณท้องทุ่งนี้ คลองแรกเรียกว่า “คลองรังสิตประยูรศักดิ์” และคลองซอยจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์ไป

ทางทิศเหนือและทิศใต้ข้างละ 20 คลอง รวมเป็น 40 คลอง มีขนาดกว้างตั้งแต่ 3 – 5 วา ลึกตั้งแต่ 3 – 5 ศอก สำหรับตำบลบึงตะเคียน(ตำบลคลองหกในปัจจุบัน) มีพื้นที่อยู่ระหว่างคลองซอยที่ 6 ฝั่งตะวันตกถึงคลองแอน 5 ระยะทาง 1,200 เมตร และถึงคลอง 7 ฝั่งตะวันตก ทำให้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นป่าดงรกชัฏ ดินดีแต่ขาดน้ำเพราะไม่มีคลองไหลผ่าน เริ่มมีน้ำมากเพียงพอต่อการเพาะปลูก ประชาชนก็เริ่มเข้ามาทำกินและอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ.2486 ทางราชการเห็นว่าสภาพพื้นที่มีคลองซอยต่างๆ แยกแยกออกเป็นแต่ละตำบล จึงเห็นควรให้มีการเปลี่ยนชื่อตำบลใหม่ จึงได้ประกาศเปลี่ยนชื่อตำบลใหม่เป็น “ตำบลคลองหก” และต่อมาพื้นที่ตำบลคลองหกมีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น ทางราชการจึงได้ประกาศแบ่งแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลคลองหก ตั้งแต่คลองแอน 7 ซึ่งห่างจากคลองซอยที่ 6 ประมาณ 1,200 เมตร เป็นตำบลคลองเจ็ด ในปี พ.ศ. 2527

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ตำบลคลองหกทิศเหนือติดกับเขต อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดกับเขต เทศบาลตำบลธัญบุรี อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกติดกับเขต ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันตกติดกับเขต ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

สภาพภูมิประเทศมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มทั้งพื้นที่ มีลำคลอง 4 สายและคลองแอนคันระหว่างตำบลคลองห้ากับตำบลคลองหก และตำบลคลองหกกับตำบลคลองเจ็ด และคลองซอยในหมู่บ้านหลายแห่ง ซึ่งสภาพภูมิประเทศมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร

การคมนาคมตำบลคลองหกอยู่ห่างจากตัวจังหวัดปทุมธานี ประมาณ 47 กิโลเมตร การเดินทางในปัจจุบันสะดวกมาก โดยเดินทางทางรถยนต์ ถนนสายหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่ง คือ ถนนคลองหลวง-หนองเสือ ถนนลาดหลุมแก้ว-วังน้อย ถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันออก มีรถประจำทางร่วมบริการผ่านคือสาย รังสิต-หนองเสือ และสาย1156 รังสิต-หมู่บ้านมาลีรัมย์ การเดินทางของส่วนประชาชนส่วนใหญ่ใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนตัวและรถจักรยานยนต์รับจ้างทั่วไป

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกพร ฉิมพลี (2555) ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสาน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสานประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่ 1.การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่มจากนั้นจึงนำไปสู่ 2. การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่มและนำไปสู่ 3. การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้นและเป็นที่มาของ 4. การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคลและ 5. การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็น

วงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้วสามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง 3. เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสานประสบความสำเร็จมี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ 1. ความรู้ด้านการจัดการความรู้ 2. วัฒนธรรมองค์การ 3. ภาวะผู้นำและ 4. โครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัยคือ การพึ่งตนเอง ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเครื่องจักรสาน ซึ่งจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์การชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการมีใจรักในด้านการจักสาน

ขวัญพุทธ มุ่งมาจน และทวีศักดิ์ วงไพศาล (2556) ศึกษาการบูรณาการรูปแบบองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนราชธานีโศก จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเสนอรูปแบบใหม่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่ารูปแบบใหม่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ใช้กับชุมชนทั่วไปและชุมชน ชาวโศก คือการประสานร่วมมือกันอย่างกลมกลืน ระหว่างบ้านวัดโรงเรียน อาศัยปัจจัยนำเข้าคือ 1) แหล่งความรู้คือ องค์กรชุมชนและสื่อ 2) แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นคือคนและกิจกรรมต่างๆ มีกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบ แล้วนำมาลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความรู้ในตัวคนสั่งสมเป็นพลังปัญญา ส่งผลให้รอดพ้นจากภัยคือปัญหาที่มีอยู่ กระบวนการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย การรวมกลุ่ม ประกอบกิจกรรม การพัฒนาบุคลากร การคัดกรอง ความรู้ที่มาจากภายนอก การร่วมกันดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ป่วย การนำแนวคิดที่ประสบความสำเร็จแล้วมาปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสม

ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล (2560) ศึกษาการถ่ายทอดองค์ความรู้ วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการพัฒนากลุ่มชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา: วัฒนธรรมชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทั้งที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนเอง และผสมผสานวัฒนธรรมมุสลิมในแหล่งอื่นๆ ของประเทศ โดยเป็นวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในเทศกาลประเพณีตลอดจนวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนามีอาหารที่เป็นวัฒนธรรมเชิงวัตถุที่พัฒนาใช้ในประเพณีต่างๆ ร่วมกันอย่างหลากหลาย และพบว่าแนวทางในการพัฒนาให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการท่องเที่ยว กลุ่มชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า ควรจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พร้อมนำเสนอในรูปแบบของ Model ELSVDE โดยให้ความสำคัญในการพัฒนา 3 ด้าน คือด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม

ฐาปณี เลขาพันธ์ และจุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ (2558) ศึกษาการจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่ากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังมีความรู้แน่นหนาในด้านการเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว และแปรรูปสมุนไพร เกษตรอินทรีย์ มีเป้าหมายเพื่อใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง การพัฒนากลุ่ม และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรที่ครบวงจร พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ปัญหาที่พบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือภาระงานของสมาชิกมีมาก สมาชิกในกลุ่มไม่กล้าเสนอความคิดเห็นที่แตกต่าง ขาดการรวบรวมจัดเก็บความรู้ที่เป็นระบบ และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง ด้านกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการความรู้ การสร้าง/แสวงหาความรู้

ใหม่ การรวบรวมจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่/ถ่ายทอดความรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ โดยมีปัจจัยสนับสนุนได้แก่ ผู้นำกลุ่ม การมีส่วนร่วม ความกระตือรือร้น การเปิดใจ วัฒนธรรมภายในชุมชน เครือข่ายการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และการได้รับการยกย่องให้รางวัล

บุษบา หินเฑาะว์ และยรรยงวรกร ทองแถม (2562) ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มผลิตสินค้า OTOP ผ้าทอบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอบ้านม่วงหอม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการผลิตผ้าทอ องค์ความรู้เกี่ยวกับลายผ้า และองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้า โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดความรู้โดยผ่านการพิจารณา 2) การแสวงหาความรู้ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก 3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ 4) การจัดเก็บความรู้ส่วนใหญ่จัดเก็บความรู้ไว้ในตัวบุคคล 5) การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการผ่านสมาชิกในครัวเรือน การถ่ายทอดองค์ความรู้การทำผ้าทอมี 2 ลักษณะคือ การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนเป็นการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวหรือเครือข่าย และการรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าทอจากภายนอกชุมชนเช่นการอบรมจากส่วนราชการ

ปรีดา พูลสิน (2555) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส พบว่าชุมชนมีความหลากหลายในมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและโดดเด่น ปัญหาที่พบคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมดำเนินงานในชุมชน แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกัน

พรทิพย์ บุญทรงและคณะ (2559) ศึกษาารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันของผู้ประกอบการ ตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม พบว่าแนวทางการจัดการความรู้ของผู้ประกอบการตลาดน้ำลำพญาโดยรวมอยู่ระดับปานกลาง โดยศึกษาแนวทางการจัดการความรู้ของตลาดน้ำลำพญา 3 มิติ คือมิติด้านผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการทราบเป้าหมายของการประกอบการตลาดน้ำลำพญาและธุรกิจของตนเอง มีการกำหนดความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ของตลาดน้ำลำพญา ด้านสินค้ามีการพัฒนาสินค้าให้มีเอกลักษณ์ มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลสู่บุคคลเนื่องจากทักษะที่ต้องฝึกฝนมีการจัดบันทึกบ้าง และมีการจัดกลุ่มแม่บ้านในผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อช่วยเหลือฝึกปฏิบัติในการถ่ายทอดความรู้ มิติดังนี้มีความสัมพันธ์กับสถานภาพบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาประกอบกิจการ และประเภทร้านค้า มิติด้านกระบวนการ มีการจัดการความรู้อย่างไม่เป็นทางการมิติดังนี้มีความสัมพันธ์กับสถานภาพบุคคลด้านระดับการศึกษาและระยะเวลาประกอบกิจการ มิติด้านเทคโนโลยียังมีการนำเทคโนโลยีมาในการจัดการความรู้เนื่องจากยังเห็นว่าไม่มีความสำคัญ ซึ่งมิติดังนี้มีความสัมพันธ์กับสถานภาพบุคคลด้านอายุและระดับการศึกษา สำหรับรูปแบบ

การจัดการความรู้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันของผู้ประกอบการตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐมที่เหมาะสมคือ โมเดลปลาหูเนื่องจากไม่ซับซ้อนใช้งานและเหมาะสมกับชุมชน

พรหมพิริยะ พนาสนธิ (2556) ศึกษารูปแบบการสร้างความรู้พื้นฐานของชุมชนเพื่อการอาชีพทำนาของชาวบ้านดอน อำเภอดู่ตอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าภูมิปัญญาในการทำนา 3 ยุคของชุมชนบ้านดอน คือ 1) ในยุคการทำนาเพื่อยังชีพ 2) ยุคการทำนาแบบเกษตรกรรมเคมี และ 3) ยุคการทำนาแบบอินทรีย์ การวิเคราะห์เพื่อหาวิธีการเรียนรู้และรูปแบบการสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นในยุคการทำนาแบบอินทรีย์ รูปแบบการสร้างความรู้พื้นฐานของชุมชน ประกอบด้วย 1) กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบกลุ่มของชุมชน 2) การเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนชาวนา มูลนิธิข้าวขวัญ 3) ความรู้จากผู้รู้ภายนอกชุมชน 4) ชุดความรู้การทำนาในอดีตที่เคยมีในชุมชน และ 5) ระบบความสัมพันธ์และระบบวัฒนธรรมของชุมชนที่เกื้อกูลให้ชาวบ้านดอนประสบผลสำเร็จในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

มนชนก อุปะทะ (2559) ศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา ประเภทผ้าทอของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอยกดอก ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าขั้นตอนการทอผ้าเริ่มตั้งแต่การออกแบบลายกราฟ การกรอไหม การกรักฝ้าย การไว้นหูก การเข้าหัวม้วนแล้วนำหัวม้วนขึ้นที่ทอผ้า การเก็บตะกอเหยียบ การคัดลาย การเก็บตะกอดอกและการทอผ้ายก ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย กี่ ฝ้ายเครีอ กวัก ม้าเดินด้าย ตะกอ กระจวย เขาดอก เขาย้ำ ฟันหวี ไม้หลาบ ไม้กระแทก ไม้เหยียบ ไม้ คิ้วและไม้เกา ลวดลายผ้าไหมยกดอกได้ปรับเปลี่ยนมาจากลวดลายไทยซึ่งต่อมาได้มีการประยุกต์ลวดลายตามที่ผู้ทอ ต้องการ สีของผ้าเป็นสีธรรมชาติ ในอดีตออกแบบลวดลายบนกระดาษกราฟซึ่งภายหลังได้มีการนำคอมพิวเตอร์มาใช้เพื่อให้ออกแบบง่ายขึ้น ผลการจัดการองค์ความรู้ เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล สมาชิกทำการผลิตผ้าทอลายต่างๆ ตามความต้องการของ ตนเอง แสวงหาความรู้จากบรรพบุรุษ โดยการสังเกต จดจำและนำมาฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ การประมวล ความรู้ยังไม่ชัดเจนและเป็นหมวดหมู่ แลกเปลี่ยนความรู้แบบไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยระหว่างสมาชิกด้วยกันและ ลงมือปฏิบัติจริง ถ่ายทอดความรู้โดยการสาธิตและอธิบายถึงขั้นตอนการทอผ้าให้แก่ลูกหลานและผู้สนใจ จัดเก็บความรู้ ในตัวบุคคล ซึ่งจดจำจากบรรพบุรุษและจัดเก็บในรูปแบบเอกสารเป็นคู่มือแสดงรายละเอียดขั้นตอนการทอผ้าเบื้องต้น

เรณูมาศ กุละศิริมาและคณะ (2559) ศึกษาแนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าแหล่งเรียนรู้ชุมชนในตำบลโคกโคเต่ามี 19 แห่ง มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นเพื่อการประกอบอาชีพ ในการจัดการความรู้ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ แต่ยังไม่มีการใช้เทคโนโลยีในการจัดการความรู้ เครือข่ายภายในชุมชนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมตามวิถีชีวิตชนบทไทย มีการรวมกลุ่มตามความสมัครใจในเครือญาติ มีความสัมพันธ์ภายในชุมชน ระหว่างกลุ่มอาชีพ และหมู่บ้านในลักษณะเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน สำหรับเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นรูปแบบเครือข่ายพัฒนาชุมชน มีการสื่อสารจากเครือข่ายภายนอกสู่ชุมชนโดยผ่านผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการความรู้ไว้ว่า “ชุมชนโคกโคเต่าสามัคคี มีความสุข เข้มแข็ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” และเสนอแนวทางในการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการ

เรียนรู้ตลอดชีวิตโดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้ 4 แนวทาง คือ พัฒนาทีมงานเครือข่ายการจัดการความรู้ ชุมชน พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาระบบการจัดการความรู้ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

วณิภา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทรพรม (2559) ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะเกิด มีจำนวนทั้งสิ้น 15 องค์ความรู้ คือ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของถั่วอินคา 2) องค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาธรรมชาติ และการปลูกพืชแบบผสมผสาน 3) องค์ความรู้เรื่องผักอินทรีย์ 4) องค์ความรู้เรื่องขนมกง 5) องค์ความรู้เรื่องขนมต้ม 6) องค์ความรู้เรื่องข้าวต้มมัด 7) องค์ความรู้เรื่องการทำหมี่กรอบแบบโบราณ 8) องค์ความรู้เรื่องขนมหม้อแกงโบราณ 9) องค์ความรู้เรื่องน้ำนมข้าวยาคุ 10) องค์ความรู้เรื่องขนมสามเกลอ 11) องค์ความรู้เรื่องขนมข้าวยาคุ 12) องค์ความรู้เรื่องการเพาะเห็ดยานางิ 13) องค์ความรู้เรื่องไม้ยืนต้นสุขภาพ 14) องค์ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ และ 15) องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรไล่แมลง สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชนพบว่ามีส่วนร่วมในเรื่องการกำหนดองค์ความรู้ การรวบรวมองค์ความรู้ การตรวจสอบองค์ความรู้ และการเผยแพร่องค์ความรู้ ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของตำบลเกาะเกิดคือการขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ การกระจายองค์ความรู้ยังไม่เพียงพอทางการเผยแพร่ที่เหมาะสมหรือมีรูปแบบที่ชัดเจน การไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกหรือนำองค์ความรู้มาพัฒนาอย่างจริงจัง หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรระดับท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเป็นรายบุคคลและการถ่ายทอดผ่านครีวเรือนยังไม่มีการจัดอบรมองค์ความรู้ให้กับลูกหลานหรือผู้ที่สนใจทั่วไป ชุมชนยังขาดการจัดประชุมร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่ม และขาดการบริหารจัดการในรูปแบบองค์กรเพื่อแบ่งหน้าที่กันทำการบริหารยังกระจุกตัวอยู่ที่คนบางกลุ่ม

ศศิภา ปัญญาวัฒนาสกุลและคณะ (2559) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชน กรณีเขื่อนไผ่ชะลอคลิ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีการดำเนินการด้านการร่วมมือร่วมวิพากษ์วิจารณ์ การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง การจัดการความรู้ชุมชนมีการดำเนินการด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน การมีคลังความรู้ร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการนำการเปลี่ยนแปลงร่วมกันอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลกับการจัดการความรู้ชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ตัวแบบการจัดการความรู้ชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องให้ความสำคัญด้านการร่วมตัดสินใจ และด้านการร่วมสร้างความร่วมมือ เพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้ชุมชน โดยมุ่งเน้นด้านการนำการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน โดยการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการตนเองสู่การเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง

ศุภชัย เกิดเจริญพร (2560) ศึกษาการจัดการความรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงด้านเกษตรธรรมชาติ กรณีศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่าสภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้

ทำให้บุคลากรภายในศูนย์มีความรู้เพิ่มขึ้นและเกิดการเรียนรู้ การจัดการความรู้ด้านเกษตรธรรมชาติ ของบุคลากรภายในศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ มีเป้าหมายของการจัดการความรู้คือการพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนางานองค์กร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและการอบรมจากครู รุ่นพี่สอนงาน รุ่นน้อง และการออกไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ การพูดคุยซักถามกับคณะที่เข้ามาศึกษาดูงานมีการ รวบรวมความรู้ในรูปแบบการจดจำ การจดบันทึก และมีการสร้างความรู้จากตัวเองและผู้อื่น

สกุลพร หศิภาพร (2556) ศึกษาการสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้มี 3 องค์ประกอบคือ 1.ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการความรู้ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์การ เทคโนโลยีสารสนเทศ และโครงสร้างพื้นฐาน 2.กระบวนการจัดการความรู้ได้แก่ การสร้างความรู้ การแสวงหาความรู้ การรวบรวมความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การนำความรู้ ไปใช้ 3.การประเมินการจัดการความรู้ได้แก่ การประเมินผลผลิตความรู้ การประเมินการดำเนินการ จัดการความรู้ และการประเมินรูปแบบการจัดการความรู้

สุริโย กัณหา (2558) ศึกษาการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา โรงงานผู้ผลิตเครื่องจักรอุตสาหกรรมอาหาร พบว่าการนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสร้าง องค์ความรู้ ให้เกิดเป็นนวัตกรรมของการเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยได้ศึกษากับองค์กร กรณีศึกษาซึ่งเป็นผู้ผลิตเครื่องจักรในอุตสาหกรรมอาหาร งานวิจัยเริ่มต้นจากการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อระบุประเด็นการพัฒนาการทำงานด้วยการจัดการความรู้ ซึ่งผลการ วิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันองค์กรมีการจัดการความรู้ที่ยังไม่เป็นมาตรฐาน ผู้วิจัยจึงได้มีการ จัดตั้งทีมงานการจัดการความรู้และออกแบบระบบสารสนเทศ เป็นเครื่องมือที่ช่วยกลั่นกรอง สนับสนุนการเข้าถึงความรู้รวมทั้งนำเสนอให้มีการใช้เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อกระตุ้นการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ผลจากการนำการจัดการความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในองค์กร กรณีศึกษา พบว่าผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการใช้งานระบบการจัดการความรู้ที่ได้นำไป ประยุกต์ใช้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 63 และผลจากการจัดการความรู้ทำให้ประสิทธิภาพการท างานดีขึ้น ร้อยละ 30

อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูป หน่อไม้มีที่มรา 2 ลักษณะคือ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม กับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ 4 ชนิด คือหน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ซूप ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ ของคนในชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร การเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนที่ ปฏิบัติสืบต่อกันมา กระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) กำหนดความรู้โดย ผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม 2) การแสวงหา ความรู้ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก 3) การ แลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาใน กระบวนการแปรรูป 4) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจด

บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ5) การถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน เจือปนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้ วัฒนธรรม/วิถีชุมชน ผู้นำชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น และโครงสร้างพื้นฐาน

อรอุมา มุลวัตร (2551) ศึกษาการจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองกรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองระดับ 4 ดาว จังหวัดเลย พบว่าจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 คน ความคิดเห็นโดยส่วนใหญ่ สรุปแนวทางในการจัดการความรู้ของชุมชนควรมีกระบวนการคือ 1) กำหนดความรู้ โดยแบ่งเป็นความรู้เบื้องต้นและความรู้สมัยใหม่ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การบันทึกความรู้ 5) การประยุกต์ใช้ความรู้ และ6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้

อรทัย อินตา (2560) ศึกษาเรื่องการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมดมี 9 ประเภท ได้แก่ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ โดยทำการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 4 ตำบล 54 หมู่บ้าน และทำการบันทึกรายละเอียดของภูมิปัญญาและจัดทำเป็นฐานข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบวีดิทัศน์เผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์

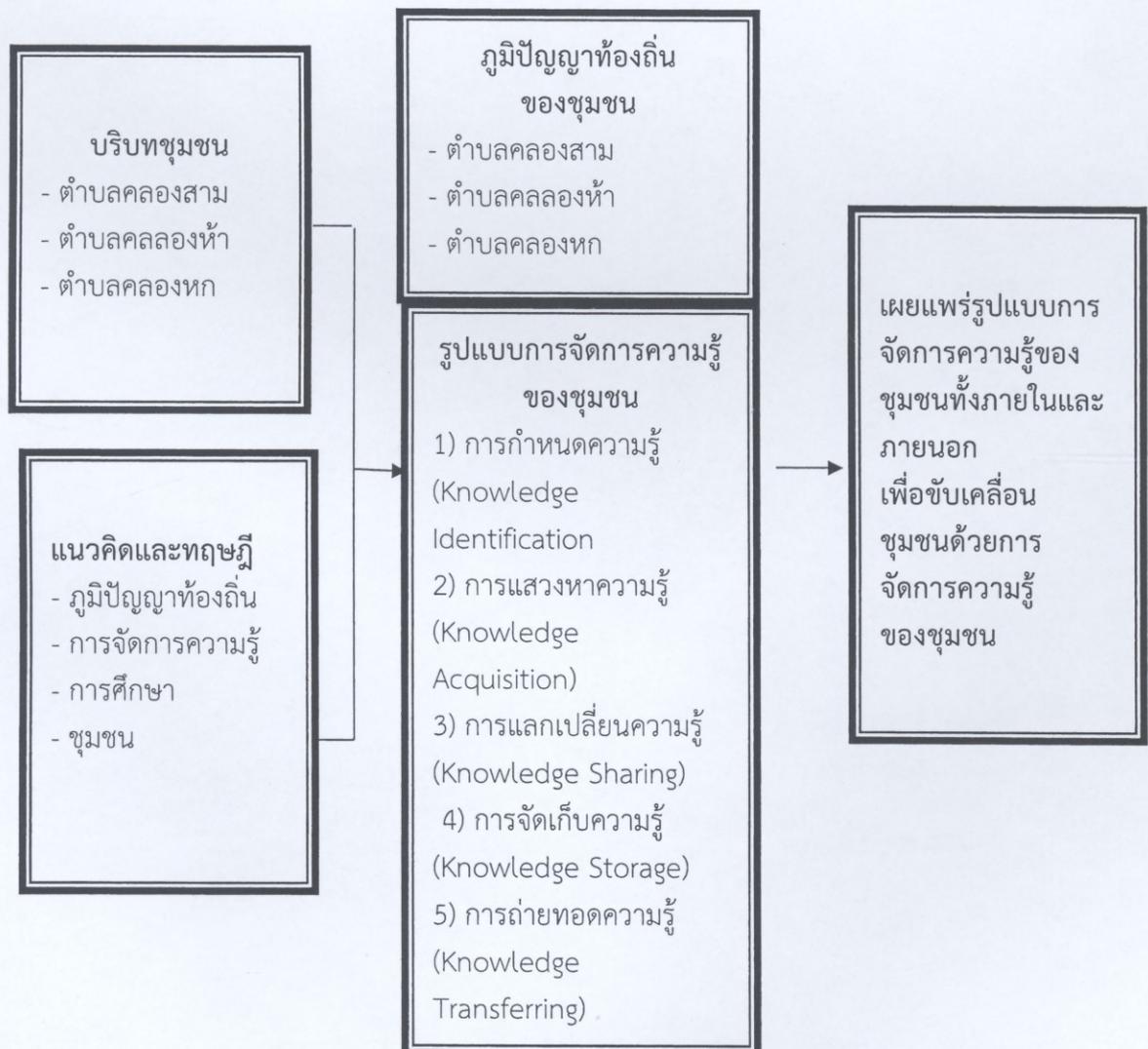
อุทัย อันพิมพ์ และคณะ (2560) ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถ์พื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าชุมชนบ้านโพธิ์ตึกและชุมชนบ้านโนนเค็ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เกิดความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์และการจัดการความรู้ภูมิปัญญาเรื่องหัตถ์พื้นบ้าน ซึ่งเคยเป็นแหล่งอาหารที่มีความอุดมสมบูรณ์ในอดีต ให้กลับคืนมาเป็นอาหารและยาสำหรับลูกหลานในปัจจุบันและในอนาคต ด้วยรูปแบบการจัดการความรู้คู่ชีวิต ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ 1) การสนทนาและค้นหาข้อมูล 2) การทดลองและเรียนรู้ 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) การประเมินผลความรู้ 5) การจัดการเก็บความรู้ และ6) การเผยแพร่ความรู้ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีกระบวนการสร้างเครือข่ายภูมิปัญญาแบบอิงระบบ คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างเป็นระบบ มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายแนวราบที่มีพลังในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยเครือข่ายโพธิ์ตึก เครือข่ายโนนเค็ง เครือข่ายแกงหม้อ เครือข่ายนาตาล และเครือข่ายหนองครก โดยมีมหาวิทยาลัยเป็นเครือข่ายวิชาการ อย่างไรก็ตามจากแนวทางการทำงานของเครือข่ายยังพบว่าความรู้ภูมิปัญญาหัตถ์พื้นบ้านเป็นชุดความรู้ที่ดีมีประโยชน์ในการที่จะช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมการปลูกต้นไม้และสร้างป่าอันจะนำไปสู่ความสมดุลในระบบนิเวศน์ อีกทั้งยังเป็นพืชบ้านาณูชีวิตสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในช่วงวัยชราได้อย่างยั่งยืน

เอกชัย พุ่มดวง (2556) ศึกษากลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเตมา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าองค์ประกอบของการจัดการความรู้ชุมชน 3 ประการคือ ผู้นำ พุนทางสังคม และเครือข่าย การจัดการความรู้ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ มีขั้นตอนคือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังคงขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ กลยุทธ์การจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์คือ 1) การพัฒนาผู้ผลิต

ผู้ประกอบการและการตลาด 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ และ 3) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.9 กรอบแนวคิดงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีในหลากหลายด้าน อาทิเช่น ด้านการศึกษา ด้านความรู้ ด้านชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยทำการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาเฉพาะ 3 ตำบลดังนี้ ตำบลคลองสาม (ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม) ตำบลคลองห้า (ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองห้า) ตำบลคลองหก (ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน และทำการเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการรวบรวมข้อมูลจากทั้งเอกสารและจากเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษารวมถึงการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน และสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. การสัมภาษณ์
2. การสนทนากลุ่ม
3. การสังเกต
4. การบันทึกภาพและวิดีโอ

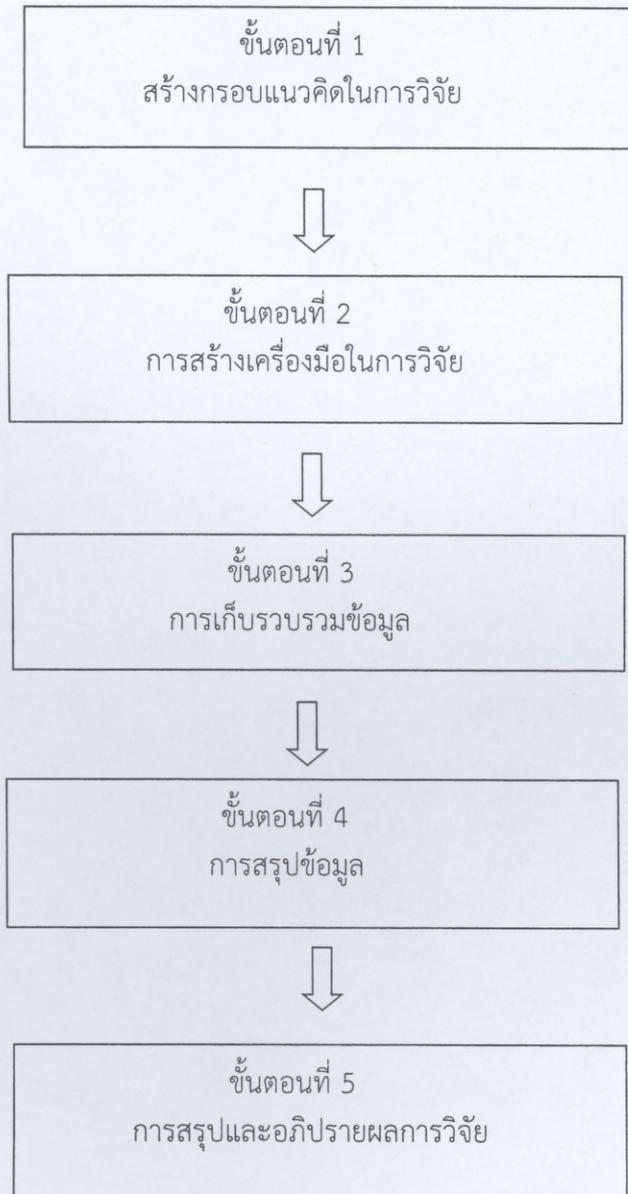
ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลมีการดำเนินการโดยการทำหนังสือถึงนายอำเภอคลองหลวงเพื่อขออนุญาตลงพื้นที่ชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปข้อมูล

การสรุปข้อมูลจากการวิจัยเป็นประเด็นต่างๆ และจัดแยกหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อยืนยันรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านและผู้นำชุมชน และดำเนินการจัดทำสื่อที่จะใช้เผยแพร่ทั้งแหล่งภายในและภายนอกชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผลและการอภิปรายผลการวิจัย
 เป็นการสรุปข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิจัย รวมถึงรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน
 และทำการอภิปรายผลต่อไป โดยขั้นตอนการวิจัยทั้งหมดแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้เทคนิคหลายๆ วิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วนในทุกประเด็น โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ได้กำหนดโครงสร้างที่แน่นอน แต่กำหนดประเด็นเบื้องต้นไว้และสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจขณะทำการเก็บข้อมูล โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล
  - ชื่อ นามสกุล
  - อายุ
  - เชื้อชาติ
  - ที่อยู่
  - อาชีพ
- 2) ประเด็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
  - ประวัติความเป็นมา
  - ความรู้ความเชี่ยวชาญในภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - ปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2. การสนทนากลุ่มเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตามประเด็นที่ใช้ในการวิจัยที่กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน โดยการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มมีแนวทางลักษณะดังต่อไปนี้

1. แจกวัสดุประสงค์ รูปแบบและเป้าหมายของการจัดกิจกรรม รวมถึงอธิบายถึงรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และมีประเด็นในการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้ง 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การกำหนดความรู้ (การระบุความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อหาว่าความรู้อะไรบ้าง ความรู้อยู่ในรูปแบบใดและอยู่กับใคร ความรู้อะไรบ้างที่ชุมชนต้องมีบ้าง)

2) การแสวงหาความรู้ (การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากที่ใดบ้างหรือจากบุคคลใด มีการฝึกอบรมหรือถ่ายทอดประสบการณ์หรือไม่)

3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (ชุมชนมีกระบวนการแลกเปลี่ยนรู้ความรู้ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ฝึกสอนกันเองหรือมีการเรียนรู้ร่วมกันบ้างหรือไม่)

4) การจัดเก็บความรู้ (ชุมชนมีการบันทึกความรู้ไว้ในรูปแบบใดบ้าง เช่นการจดจำลายลักษณ์อักษร หรือระบบคอมพิวเตอร์)

5) การถ่ายทอดความรู้ (ชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนและภายนอกชุมชนหรือไม่)

2. ดำเนินการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประสานกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง

3. นำประเด็นต่างๆ มาร่วมกันสรุปเป็นรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

4. สรุปกิจกรรมกลุ่มและกล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3. การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน เพื่อพิจารณาถึงภาพรวมการดำเนินงานของสมาชิกในชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนทั้ง 3 ตำบล โดยสังเกตถึงลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

- รูปแบบการบริหารงานของศูนย์การเรียนรู้
- ลักษณะของผู้นำกลุ่ม
- ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน
- การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชน
- การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกของชุมชน

4. การบันทึกภาพและวิดีโอเป็นการเก็บข้อมูลทั้งในรูปแบบภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำมาตัดต่อเป็นคลิปวิดีโอและแผ่นป้ายที่จะนำไปใช้ในการเผยแพร่และตั้งแหล่งภายในและภายนอกชุมชน

3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน ผู้วิจัยได้จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านได้ตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านแล้วจึงได้นำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนต่อไป

3.4 การสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้ตัวแทนของชุมชนทั้ง 3 ตำบล จะเป็นผู้ที่เป็นผู้นำและสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 3 ตำบลดังนี้ ตำบลคลองสามคือชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม ตำบลคลองห้าคือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า และตำบลคลองหกคือศูนย์การเรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ตำบล ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 17 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและสมาชิกของศูนย์การเรียนรู้

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารทางวิชาการ เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน โดยผู้วิจัยค้นคว้าจากตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ บทความ วารสาร ทั้งในรูปแบบเอกสารและเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เผยแพร่ในเวปไซต์ของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2. การรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมทีมงาน ประสานงานกับผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในการติดต่อขอเข้าสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน และประชาชนชาวบ้าน เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนทั้ง 3 ตำบล

- การสนทนากลุ่ม การจัดสนทนากลุ่มตามประเด็นที่กำหนดเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน โดยมีการประชุมชี้แจงในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเข้าใจและทีมงานวิจัยวิเคราะห์สรุปผลของชุมชนทั้ง 3 ตำบล

- การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี รวมถึงการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อดูภาพรวมการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

- การบันทึกภาพและวิดีโอ ทีมงานวิจัยจะมีการบันทึกภาพและวิดีโอทุกครั้งที่ลงพื้นที่ เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลโดยรวมเพื่อนำมาจัดสื่อเผยแพร่ทั้งแหล่งภายในและภายนอกชุมชนต่อไป

3.6 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์และสังเกตเรื่องเดียวกันแต่ต่างแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ เหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันก็ถือว่าเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับการสัมภาษณ์ และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยวิธีการหมดยังมีความสอดคล้องกัน ถือว่าข้อมูลมีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้ และทำการวิเคราะห์เนื้อหาโดยนำมาจำแนกและสรุปประเด็นให้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3.7 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

1. การเผยแพร่แบบออฟไลน์คือ การจัดแสดงรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนรู้ไว้ในแหล่งชุมชนโดยการใช้สื่อในหลายรูปแบบเช่น เอกสาร แผนภาพ หรือแผ่นพับ

2. การเผยแพร่แบบออนไลน์คือ การนำคลิปวิดีโอรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนไปเผยแพร่ผ่าน Social Media

3.8 การสรุปวิธีการวิจัย

การสรุปวิธีการวิจัยประกอบด้วย วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสรุปวิธีการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย	วิธีการวิจัย	เครื่องมือการวิจัย
1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	- การสัมภาษณ์ - การสังเกตพฤติกรรม	แบบสัมภาษณ์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	- การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม - การสังเกตพฤติกรรม	ประเด็นในการสนทนากลุ่ม
3. เพื่อเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน	- การบันทึกภาพและวิดีโอ	กล้องถ่ายภาพ และกล้องบันทึกวิดีโอ

บทที่ 4 ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา ตำบลคลองสาม (ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม) ตำบลคลองห้า (ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และตำบลคลองหก (ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของชุมชน และศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อทำการเผยแพร่ผ่านสื่อทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยทำการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ของทั้งตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก โดยผลการวิจัยนำเสนอประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้
- 4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
- 4.3 รูปแบบการจัดการความรู้ของศูนย์การเรียนรู้
- 4.4 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

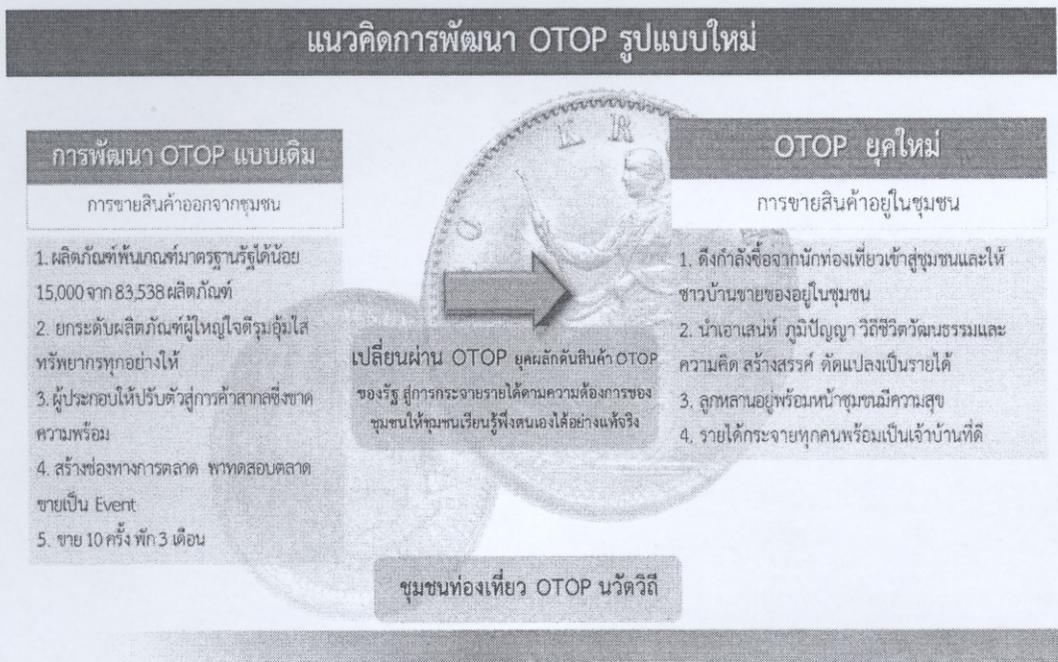
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

4.1.1 ศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีภารกิจในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน และเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแนวทางการจัดทำประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท โดยมีแนวทางการจัดทำ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ สร้างโอกาสในอาชีพ และการจ้างงาน 2) พัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ในการพัฒนาอาชีพ และสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทาง การท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น 3) ปฏิรูปการโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรทั้งระบบ ควบคุมการสร้าง มูลค่าเพิ่มสินค้าทางการเกษตร และส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ ดังนั้นโอกาสในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้ชุมชนตามแนวทางดังกล่าว จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม ให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน ด้วยการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคม มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศ คือคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อนและมอบหมาย ให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลัก

ส่งเสริมการดำเนินงาน OTOP จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 16 ปี โดยร่วมกับหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนส่งเสริมยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เพื่อให้ขายได้มุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล ทำให้ผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันได้ ต้องออกไปขายสินค้าตามที่ต่างๆ รายได้ไปอยู่แก่ผู้ประกอบการรายเดียวหรือบางกลุ่ม และไม่กระจายถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากไม่ประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร ประกอบกับรายได้จากการท่องเที่ยวที่เป็นกระแสหลักของประเทศ ส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในกลุ่มทุนเอกชนเช่น โรงแรม ร้านอาหาร ห้างร้านใหญ่ๆ กรู๊ปทัวร์ ไม่ลงไปถึงฐานรากเช่นเดียวกัน

ดังนั้นจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลิตสินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยการขายสินค้าอยู่ในชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ ทั้งนี้ครอบครัวและลูกหลานยังอยู่ร่วมกัน ไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชน เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ชวนกันคิด ชวนกันทำ ผลิตภัณฑ์และบริการ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวระดับชุมชน ที่มีเสน่ห์ดึงดูดและมีคุณค่าเพียงพอให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนและใช้จ่ายเงินในทุกกิจกรรมของชุมชน ซึ่งรายได้จะกระจายอยู่กับคนในชุมชนทุกคนมีความสุข เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.: 2) โดยมีแนวคิดการพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แนวคิดการพัฒนา OTOP รูปแบบใหม่
ที่มา (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561: 3)

บ้านคลองสามหมู่ที่ 16 ตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนมีความเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและน้อมนำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะสมกับการทำนาและทำสวน บ้านคลองสามจึงเปิดพื้นที่ไร่นาและสวนผลไม้ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้แวะไปสัมผัสบรรยากาศของบ้านนาสวนผสม

4.1.2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้าตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เดิมพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหนองบึงและมีชื่อเดิมว่า บึงจระเข้ จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าให้บริษัทชุดคลองแลคูนาสยามริเริ่มงานชุดคลองส่งน้ำชลประทาน เพื่อการเกษตรและการคมนาคมหลังจากชุดคลองเริ่มมีชุมชนมาอาศัยตามแนวคลองมากขึ้น ดังนั้นในปี 2486 จึงประกาศเปลี่ยนชื่อตำบลจากบึงจระเข้เป็นตำบลคลองห้าตามคลองซอยที่ขุดขึ้น ปัจจุบันสภาพโดยรวมเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท ประชาชนในชุมชนต่างน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติ จนกระทั่งมีกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ในครัวเรือนสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง ทำให้ชาวบ้านได้รับการฝึกอาชีพและสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

แนวคิดในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมาย 3 ประการดังนี้

1. เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิตและขับเคลื่อนได้จริง
2. ผู้ที่มาเรียนรู้ต้องนำไปองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
3. ขยายผลการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

จากเป้าหมายที่กล่าวแล้ว ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า ยังมีภารกิจสำคัญ 3 ภารกิจดังนี้

1. ให้บริการข้อมูลและองค์ความรู้
2. เป็นแหล่งเผยแพร่องค์ความรู้
3. พัฒนาครัวเรือนและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

การก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงมีจุดเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 หลังจากที่ประสบวิกฤตการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนและพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ที่ชาวบ้านในชุมชนเพาะปลูกเพื่อเป็นรายหลักของครัวเรือน และในเวลานั้นได้มีองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (ไจก้า) ซึ่งหน่วยงานของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ให้คำปรึกษาตลอดจนความช่วยเหลือด้านการพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการในนามของรัฐบาลญี่ปุ่นแก่ประเทศกำลังพัฒนา ทั้งการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมรวมถึงส่งเสริมการยกระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ ไจก้าได้เข้ามาในพื้นที่ตำบลคลองห้าและจัดทำเวทีประชาคม เพื่อค้นหาคำความต้องการในการช่วยเหลือชาวบ้านในเวลานั้น ซึ่งประชาคมมีมติร่วมกันว่ามีความต้องการฟื้นฟูพื้นที่ทำกินการเกษตรที่ได้รับ ความเสียหายทั้งหมดโดยเน้นที่การปลูกผักสวนครัวแบบปลอดสารพิษ จึงเริ่มมีรวมตัวเป็นกลุ่มชาวบ้านที่สนใจร่วมกันและมีการจัดอบรมและให้ความรู้ชาวบ้านในการทำเกษตรปลอดสารพิษ มีการ

อบรมทั้งในเรื่องการทำน้ำหมัก การทำปุ๋ย และการเพาะต้นกล้า ซึ่งผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกแบบปลอดสารพิษในระยะแรกชาวบ้านได้มีการแลกเปลี่ยนกันและแบ่งปันกันเองเพื่อการบริโภคในชุมชน ต่อมาระยะหลังเริ่มผลผลิตออกมาจำนวนมากขึ้นจึงนำไปขายที่ตลาด ปรากฏว่าผู้บริโภคมีความต้องการผักปลอดสารพิษเป็นอย่างมาก จึงมีการขยายพื้นที่ในการวางขายไปยังตลาดต่างๆ ที่อยู่ในตำบลคลองห้าจนเป็นที่รู้จักและมีลูกค้ามาซื้อถึงแปลงผักในชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้ในการดำรงชีพและไม่ต้องออกย้ายถิ่นฐานเพื่อไปหารายได้ภายนอกชุมชน

4.1.3 ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมการประกอบอาชีพและเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่ง การเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ในช่วงเริ่มต้นการก่อสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนหมู่บ้านประสบปัญหาเรื่องการจัดการสถานที่สำหรับการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นอย่างมาก ต้องใช้บ้านผู้นำชุมชนเป็นสถานที่ประชุมหรือเวียนกันไปการประชุมตามบ้านของแต่ละคนซึ่งมีความไม่สะดวก จึงเริ่มคิดหาสถานที่เป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้านในการจัดทำเป็นศูนย์กลางการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฝึกอบรม โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ นายเชิด หนูสิงห์ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 นายพนม มีชูเชาว์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 14 นายอดุลย์ วิเชียรชัย ได้ร่วมกันเป็นแกนนำในการริเริ่มโครงการ

ภาพที่ 9 ตราสัญลักษณ์ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก
ที่มา ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

- จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการ
สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ให้กับคนในชุมชนและภายนอกชุมชน
- เป็นแหล่งรวมของข้อมูลสัมมาชีพและกลุ่มอาชีพ รวมถึงข่าวสาร สาระความรู้
- รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัด
กระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าไป
สืบค้นศึกษาและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา
- เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
- เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของ ภาคประชาชน ผู้นำกลุ่ม
องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ
- เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน สามารถให้การเรียนรู้แก่
ประชาชนที่ต้องการความรู้สามารถเข้าถึงได้

4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

4.2.1 ศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม มีความรู้ที่มาจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่นดั้งเดิมและมีการประยุกต์ความรู้ใหม่เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากวิสดู วัตถุดิบ หรือ
อุปกรณ์บางอย่างภายในชุมชนมีน้อยและค่อนข้างหายาก ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
ตำบลคลองสามมีทั้งที่จัดแสดง สาธิต และวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมที่ศูนย์ชุมชน
ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม โดยเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาการดำรงชีพและ

โภชนาการพื้นบ้านคือภูมิปัญญาการดองหน่อไม้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้านได้แก่ การทอเสื่อ ตะกร้าสาน และการทำระหัดวิดน้ำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการดองหน่อไม้ของชุมชนตำบลคลองสาม เกิดขึ้นจากบรรพบุรุษถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยสมัยก่อนพื้นที่ในตำบลคลองสามมีการปลูกต้นไผ่กันเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันพื้นที่ตำบลคลองสามมีความเป็นเมืองและมีหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมาก จึงทำให้การปลูกไผ่ไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว แต่ก็ยังคงมีสมาชิกของชุมชนในบางครัวเรือนที่ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาการดองหน่อไม้เอาไว้ เพราะทำอาชีพเกษตรกรรมต้นไผ่ที่ปลูกไว้ใช้ไม่ไผ่มาทำค้ำฝักสวนหน่อไม้ก็นำมาดองเพื่อบริโภคและนำไปขายสร้างรายได้

ภายในศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม มีการปลูกต้นกกเอาไว้เพื่อใช้ในการทอเสื่อ และมีการเยี่ยมชมก่อนจะนำไปทอเสื่อ ศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม มีการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจทั้งบุคคลภายในและภายนอกชุมชน โดยมีการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอเสื่อให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน ณ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสามได้รับชม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำตะกร้าสานจากเส้นพลาสติกเนื่องจากไม้ไผ่ในพื้นที่ตำบลคลองสามไม่ได้มีมากเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะปัจจุบันตำบลคลองสามมีความเป็นเมืองมากขึ้นและพื้นที่ส่วนใหญ่กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรรเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ภูมิปัญญาการทำตะกร้าสานจากเดิมที่ใช้วัสดุคือไม้ไผ่ ต้องปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาโดยใช้เส้นพลาสติกในการทำตะกร้าสานแทนไม้ไผ่ ซึ่งเป็นการประยุกต์เข้ากันระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมกับวัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่ ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงสืบสานต่อไปได้ในอนาคต

ระหัดวิดน้ำนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยนายมนัส พุ่มใหญ่ ได้นำวัสดุเหลือใช้เช่น ยางรถยนต์ เหล็ก เชือก และล้อจักรยาน มาประกอบเป็นระหัดวิดน้ำ เพื่อการทุนแรงในการวิดน้ำใส่ถังและรดน้ำพืชผักที่อยู่ภายในศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม โดยนายมนัส พุ่มใหญ่ พร้อมทั้งจะถ่ายทอดความรู้ในการประดิษฐ์ระหัดวิดน้ำให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม เนื่องด้วยเป็นว่าเป็นประโยชน์และช่วยผู้สูงอายุที่ในการไม่ต้องก้มตัวตักน้ำเพื่อรดน้ำต้นไม้ จะได้ไม่เกิดอาการปวดหลังอีก นับว่าระหัดวิดน้ำเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้าน

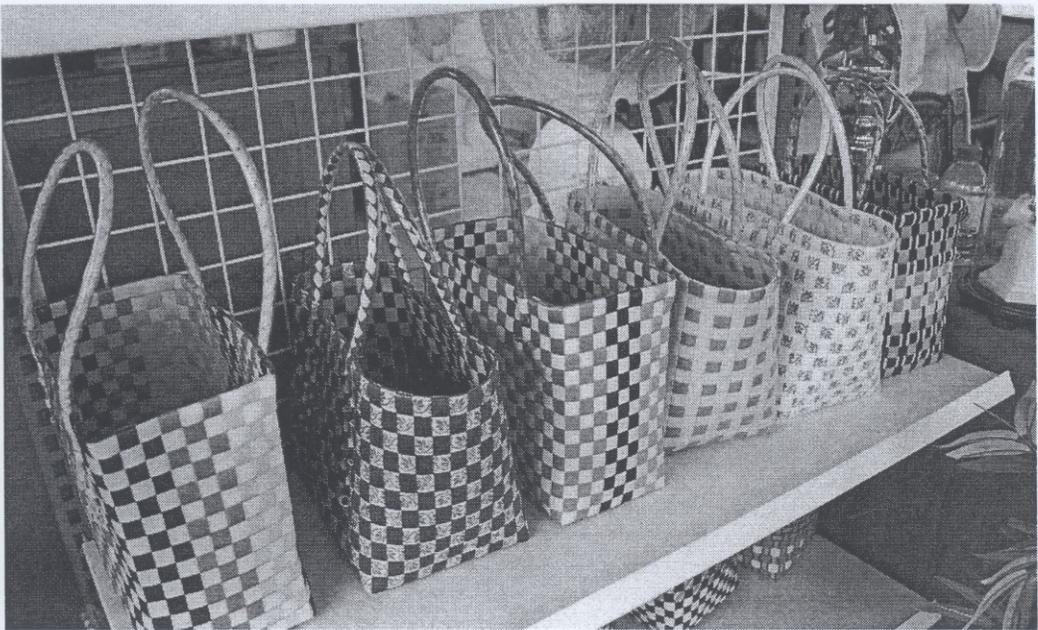
ภาพที่ 10 ระหัดวิดน้ำ

ภาพที่ 11 การทอเสื่อ

ภาพที่ 12 การดองหน่อไม้

ภาพที่ 13 ตะกร้าสาน

4.2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองห้า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า แต่เดิมพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่เกษตรกรรมแต่หลังจากปี พ.ศ. 2554 น้ำท่วมใหญ่ครั้งนั้น พื้นที่เกษตรกรรมได้รับความเสียหายทั้งหมด และเริ่มมีการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อวางจำหน่ายด้วยความช่วยเหลือการมูลนิธิใจกล้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนที่มีอยู่แล้วคือความรู้ในการทำน้ำพริกสูตรต่างๆ และชุมชนได้ประยุกต์ใช้วัตถุดิบที่เป็นผักปลอดสารพิษจึงเกิดเป็นผลิตภัณฑ์น้ำพริกปลอดสารพิษขึ้นมาวางจำหน่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมอีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีมาเก่าแก่คือหมี่กรอบส้มซ่า ที่เป็นเอกลักษณ์เพราะส้มซ่าเป็นพืชหายากในอำเภอคลองหลวงมีเฉพาะในพื้นที่ของชุมชนคลองห้าเท่านั้น

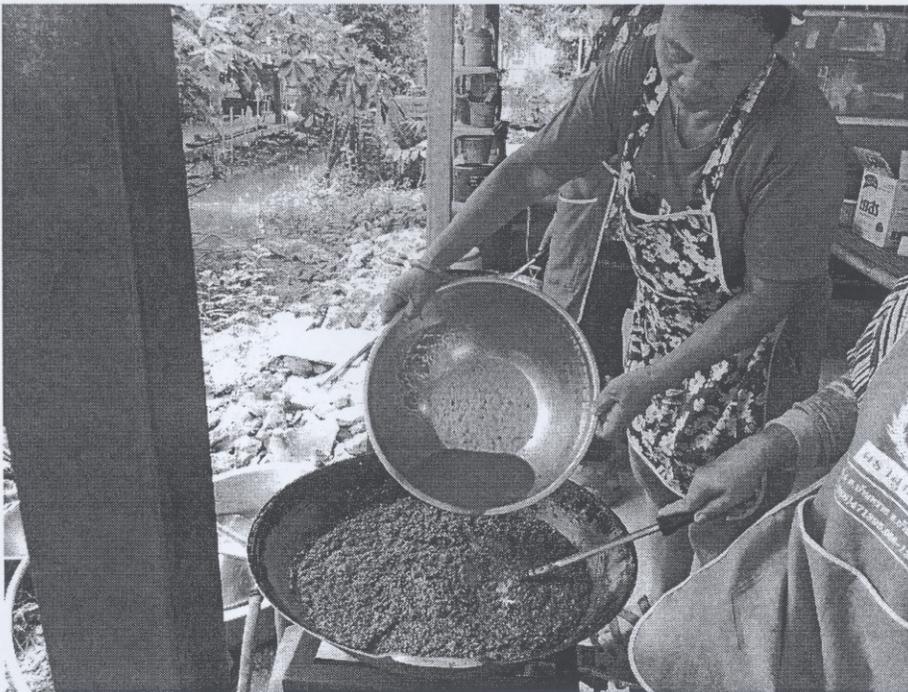
ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองห้าจัดอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้านทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำหมี่กรอบส้มซ่าและการทำน้ำพริก

หมี่กรอบของที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองห้า มีความแตกต่างจากที่อื่นๆ เพราะมีการนำผิวของส้มซ่ามาหั่นให้เป็นชิ้นเล็กๆ และคั้นน้ำส้มซ่าใส่ลงไปเป็นส่วนผสมในขั้นตอนการผัดหมี่กรอบ ซึ่งส้มซ่าจัดเป็นพืชหายากที่มีในบางพื้นที่เท่านั้น ภายในอำเภอคลองหลวงก็มีเพียงพื้นที่ตำบลคลองห้าเท่านั้น โดยมีการปลูกส้มซ่าไว้ภายในบ้านและมีจำนวนไม่มากนัก โดยกำนันศรีนวล ทิพาพงษ์ผกาพันธ์ กำนันหญิงนักพัฒนาผู้เป็นประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า ได้เล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของหมี่กรอบส้มซ่าว่า “จุดเริ่มต้นในการทำหมี่กรอบส้มซ่าเริ่มตั้งแต่หลังน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2554 ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเสียหายและเดือดร้อนกันเป็นจำนวนมาก จึงมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะทำผลิตภัณฑ์เพื่อวางจำหน่าย ทดแทนรายได้ที่สูญเสียไปจากการปลูกพืชผัก สินค้าแรกที่ทำคือน้ำพริกสูตรต่างๆ แต่ในระยะแรกยังขายได้ไม่มากนัก จึงมีความคิดที่จะทำผลิตภัณฑ์อื่นขึ้นมาเพื่อเพิ่มยอดขายและต้องการให้ผลิตภัณฑ์เป็นจุดเด่นและมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยมีอาแดงผู้เป็นเจ้าของสูตรหมี่กรอบส้มซ่าได้ช่วยกันกับสมาชิกคนอื่นๆ ในการผลิตหมี่กรอบส้มซ่าออกวางจำหน่ายและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี จนหมี่กรอบส้มซ่ากลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อและขายดีที่สุดในศูนย์การเรียนรู้”

ภูมิปัญญาการน้ำพริกเป็นสูตรดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่ตกทอดกันมา แต่ชุมชนได้มีการประยุกต์เอาวิทยาการใหม่โดยใช้พืชผักสมุนไพรปลอดสารพิษที่ปลูกในพื้นที่ตำบลคลองห้า นำมาใช้เป็นส่วนประกอบหลักในการทำน้ำพริก จนกลายเป็นน้ำพริกปลอดสารพิษ ไม่ใส่สีผสมอาหาร สารกันบูดและผงชูรสนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยมีน้ำพริกวางขายในหลายสูตรเช่น น้ำพริกเผา น้ำพริกแกงเผ็ด น้ำพริกแกงส้ม น้ำพริกตาแดง น้ำพริกปลาย่าง และน้ำพริกแมงดาเป็นต้น

ภาพที่ 14 หมักกรอบส้มซ่า

ภาพที่ 15 การทำน้ำพริกปลอดสารพิษ

4.2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลคลองหก ศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหกมีผลิตภัณฑ์ที่สาธิตและวางจำหน่ายทั้งในรูปแบบที่เป็นความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมและการประยุกต์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยมีผลิตภัณฑ์ อาทิเช่น เครื่องจักสาน งานหัตถกรรมสีทอง กระจยาสารหน้าอ้อย ขนมต้มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลคลองหกที่พบมีด้วยกัน 2 สาขา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้าน ได้แก่ การทำเครื่องจักสานและงานหัตถกรรมสีทองของชุมชนตำบลคลองหกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประดิษฐ์โดยเทคโนโลยีพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้านได้แก่การทำกระจยาสารหน้าอ้อย ขนมต้มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพรของชุมชนตำบลคลองหกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรุงอาหารพื้นบ้าน

การทำเครื่องจักสานเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษซึ่งมีขั้นตอนวิธีการทำที่ค่อนข้างละเอียดและซับซ้อนโดยมีการนำตอกจากไม้ไผ่มาวางซ้อนกันทั้งในลักษณะกากบาท ทแยงมุม แนวขวางด้านบนและด้านล่าง นางสุขสร สังกษ์ประไพ เป็นผู้ทำเครื่องจักสานโดยคุณป้าเล่าว่า “เคยเห็นการทำเครื่องจักสานมาตั้งแต่คนรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ และแม่ ตนเองมีความสนใจจึงเรียนรู้วิธีการทำเครื่องจักสาน แต่เดิมมีการทำเพียงแค่เครื่องจักสานขนาดเล็กที่ใส่ผลไม้เพื่อนำไปเยี่ยมห้องข้าวและรับขวัญข้าวในฤดูที่ข้าวใกล้ออกรวงเท่านั้น แต่ในภายหลังได้มีการเรียนรู้วิธีทำเครื่องจักสานเพิ่มเติมกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ได้รูปแบบเครื่องจักสานที่มีความหลากหลายและมีความทันสมัยมากขึ้น”

ภาพที่ 16 เครื่องจักสาน

งานหัตถกรรมสีทองเป็นงานศิลปะที่ใช้มือวาดลวดลายลงไปบนวัสดุชนิดต่างๆ นายอดุลย์ วิเชียรชัย ได้เรียนรู้วิธีการวาดลวดลายสีทองจากผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่น โดยในสมัยก่อนจะมีการวาดลวดลายลงบนโอ่งและฝาผนังโบสถ์ แต่ในภายหลังกายอดุลย์ วิเชียรชัย ได้ประยุกต์โดยการวาดลวดลายลงในภาชนะต่างๆ เช่น แจกัน โถ ขามกระเบื้อง แก้วน้ำ หรือสิ่งของอื่นๆ ตามความต้องการของลูกค้า

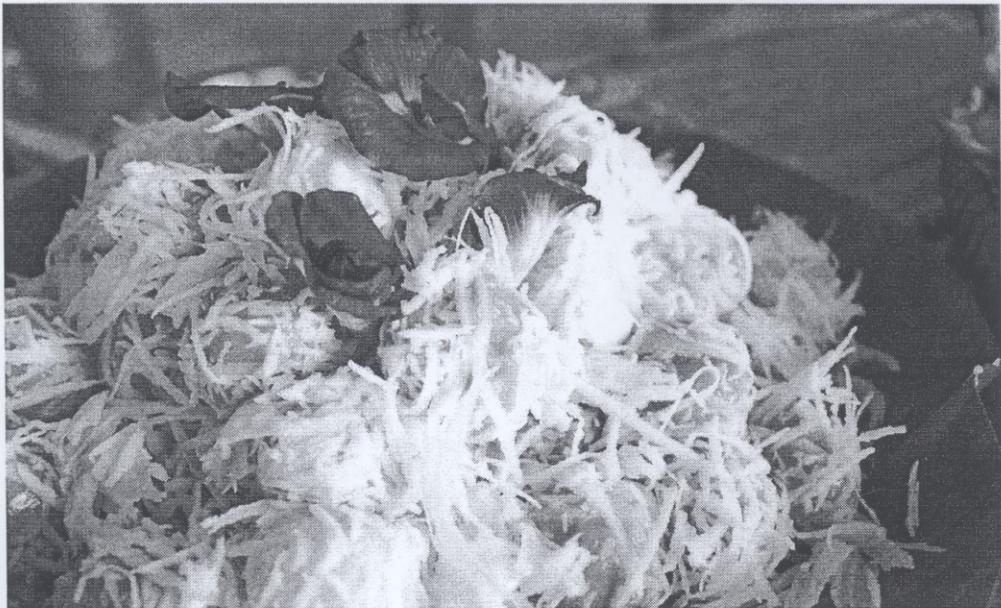

ภาพที่ 17 งานหัตถกรรมสีทอง

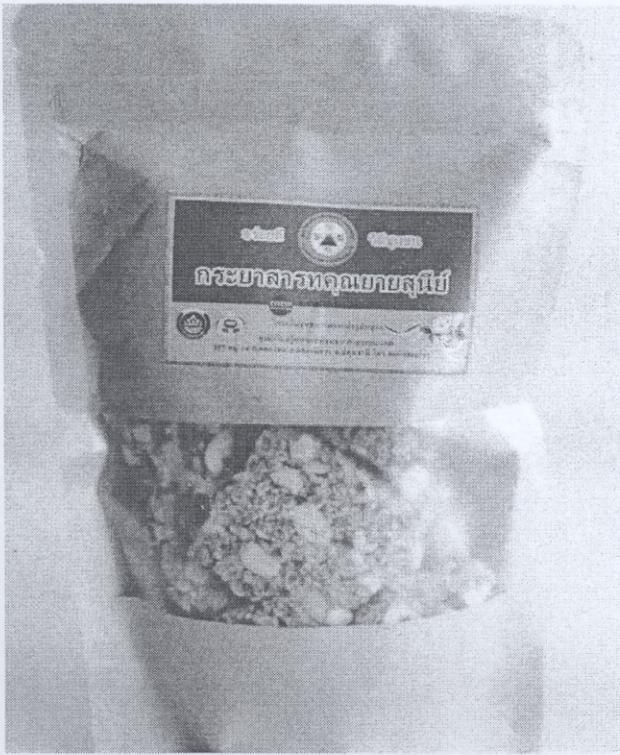
ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้านในการทำกระยาสารหน้าอ้อย ของชุมชนตำบลคลองหกนั้น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษโดยมีส่วนผสมที่โดดเด่นกว่ากระยาสารทั่วไปคือน้ำอ้อย ซึ่งแต่เดิมในสมัยก่อนจะมีการกวนกระยาสารในช่วงฤดูกาลข้างขึ้นของเดือนสิบเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีการทำกระยาสารและวางขายอยู่ที่ศูนย์การสัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก

ขนมต้มสามสีเป็นขนมสูตรโบราณที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นเช่นเดียวกับกระยาสารหน้าอ้อย แต่เดิมในอดีตจะมีขนมต้มแค่สีขาวเพียงสีเดียว แต่ในภายหลังได้มีการประยุกต์ให้มีสามสี โดยสีขาวคือสีของแป้ง สีเขียวคือสีที่ได้จากใบเตย และสีน้ำเงินจากดอกอัญชัน

การทำข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพรเป็นการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นในปัจจุบันคือเห็ด เนื่องจากศูนย์การสัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหกมีโรงเพาะเห็ด จึงมีการประยุกต์สูตรการทำข้าวเกรียบจากดั้งเดิมที่ใช้เนื้อปลาเป็นส่วนผสมหลักเปลี่ยนเป็นการใช้เห็ดแทนเนื้อปลา เห็ดที่ใช้มีสองชนิดคือเห็ดนางฟ้าภูฐานและเห็ดนางรมฮังการี โดยจะนำเห็ดไปปั่นให้ละเอียดเป็นเนื้อเดียวกันและนำไปนึ่งเป็นเวลา 15 นาที เห็ดจะสุกประมาณ 60-70% ตำกระเทียม พริกไทดำ รากและต้นผักชี น้ำตาลทราย และผงปรุงรสให้ละเอียดแล้วไปผสมกับน้ำแป้งมันปะหลังและเห็ดที่นึ่งไว้ นวดจนกลายเป็นลักษณะคล้ายดินน้ำมันและทำให้เป็นแท่งทรงกระบอกแล้วห่อด้วยพลาสติกทนความร้อน หลังจากนั้นนำไปนึ่งประมาณ 2 ชั่วโมงให้สุกเสมอกันเห็ดจะเปลี่ยนจากสีขาวเป็นสีน้ำตาลเข้ม นำไปแช่เย็น 1 คืน หลังจากนั้นนำมาสไลด์บางๆ แล้วนำไปตากในโรงเรือนพาลาโบลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง หรือนำไปตากแดดกลางแจ้งจะตากประมาณ 3 แดด แล้วจึงนำไปทอด ข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพรมีวางจำหน่ายทั้งแบบทอดและแบบยังไม่ทอด ซึ่งจะมีด้วยกัน 5 รส คือต้นตำรับกลมกล่อม นางฟ้าบาบิคว คาราเมลแอลมอนด์ ช็อคโกแลตแอลมอนด์ และต้มยำแซ่ซี้ด รสที่ขายดีที่สุดคือรสต้นตำรับกลมกล่อม

ภาพที่ 18 ขนมต้มสามสี

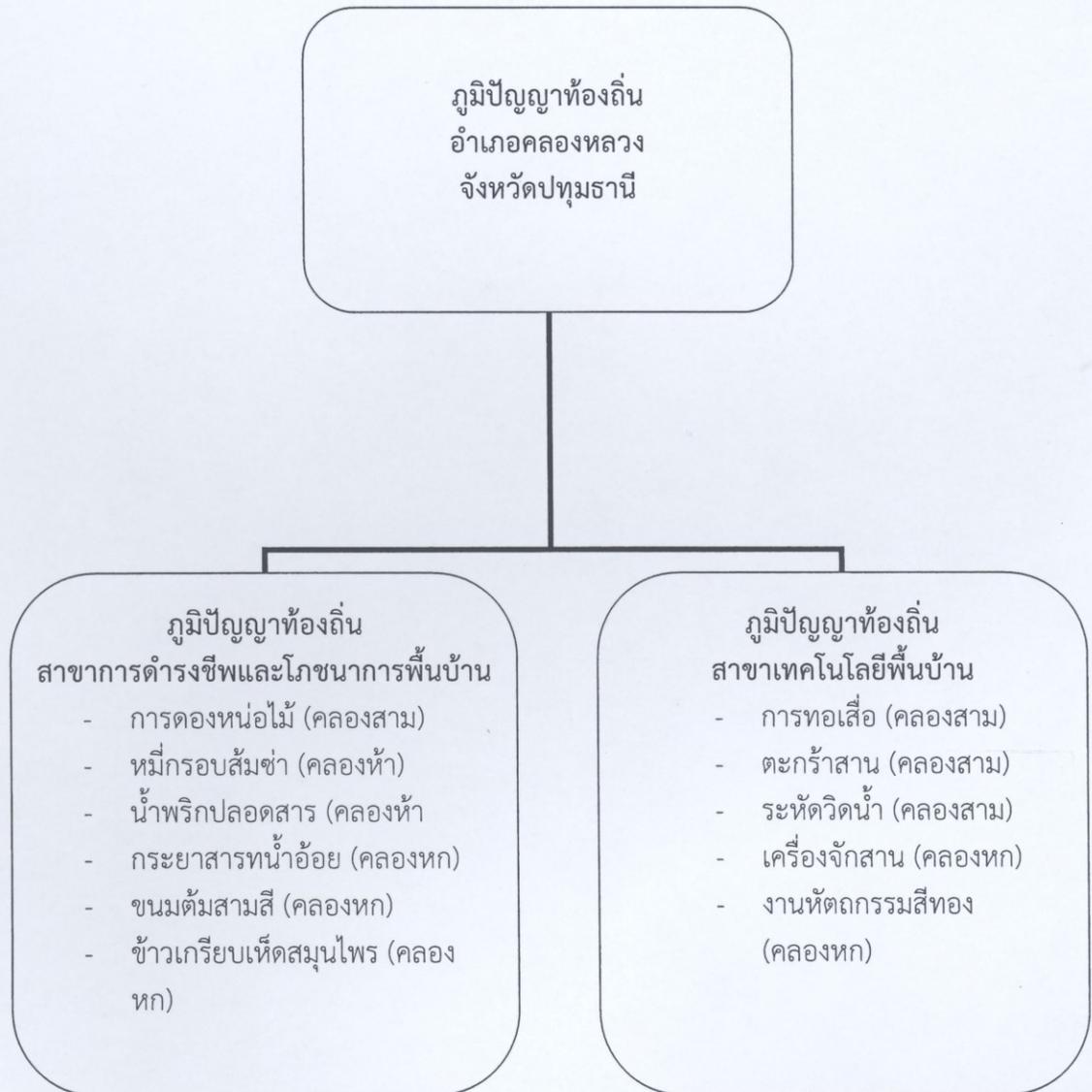

ภาพที่ 19 กระษาสารท่อน้ำอ้อย

ภาพที่ 20 ข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพร

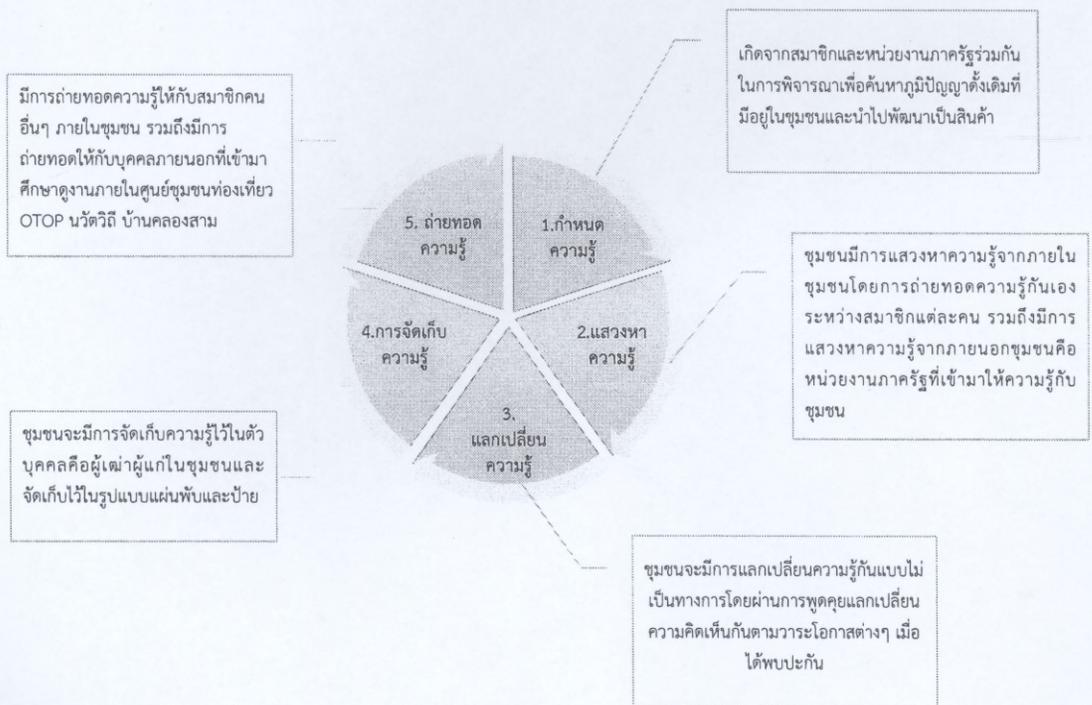
สรุปโดยรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สามารถจำแนกออกเป็น 2 สาขา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้านและสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้านดัง แสดงในภาพที่ 21

ภาพที่ 21 สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอลอง

4.3 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม

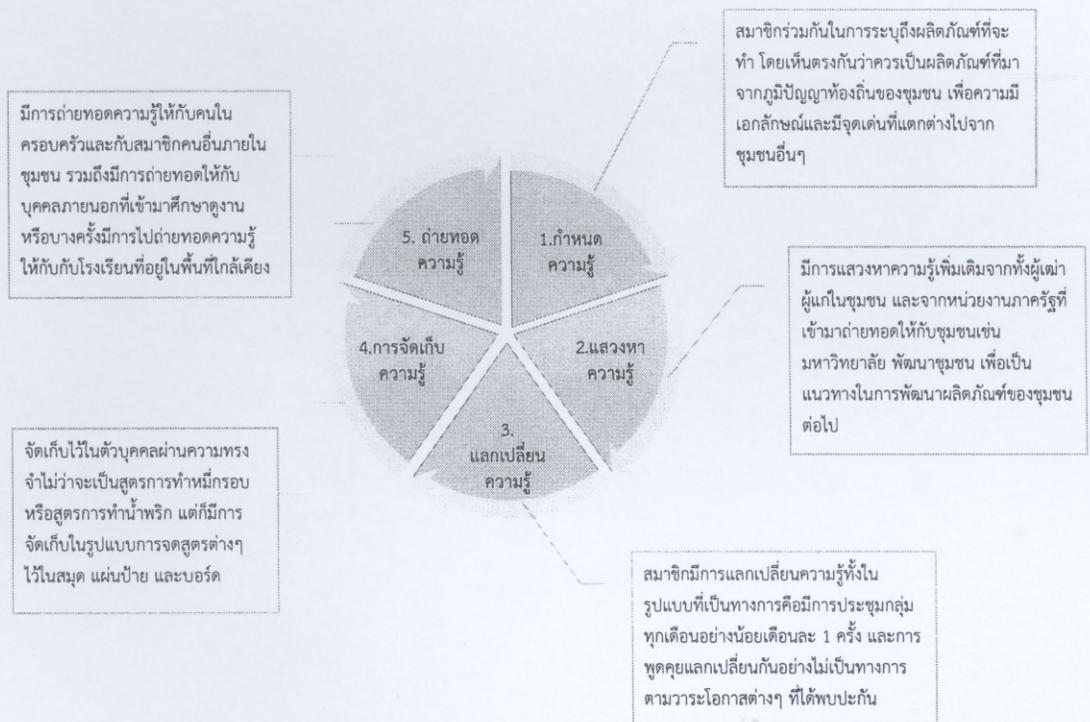
1. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) เกิดจากสมาชิกและหน่วยงานภาครัฐร่วมกันในการพิจารณาเพื่อค้นหาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชนและนำไปพัฒนาเป็นสินค้า
2. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากภายในชุมชนโดยการถ่ายทอดความรู้กันเองระหว่างสมาชิกแต่ละคน รวมถึงมีการแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชนคือหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความรู้กับชุมชน
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ส่วนมากชุมชนจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้กันแบบไม่เป็นทางการโดยผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตามวาระโอกาสต่างๆ เมื่อได้พบปะกัน
4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) โดยมากแล้วชุมชนจะมีการจัดเก็บความรู้ไว้ในตัวบุคคลและจัดเก็บไว้ในรูปแบบแผ่นพับ
5. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ภายในชุมชน รวมถึงมีการถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในศูนย์ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านคลองสาม

ภาพที่ 22 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม

4.4 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า

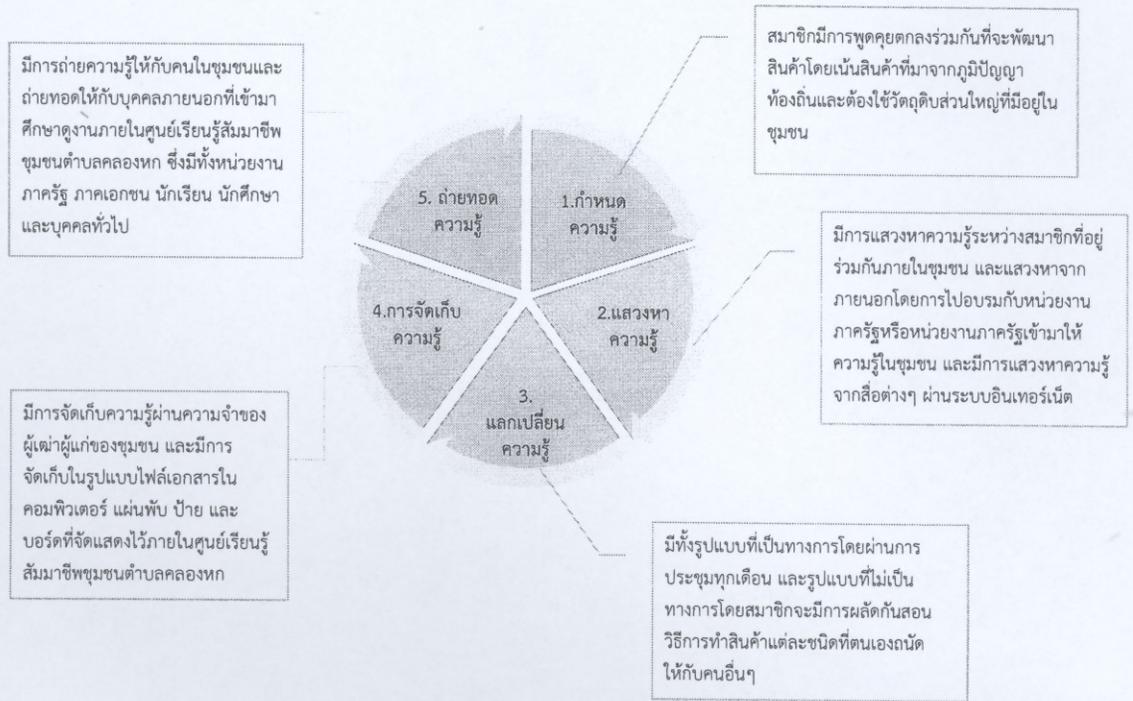
1. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) ชุมชนมีประชุมร่วมกันเพื่อเลือกสินค้าที่จะผลิตโดยมุ่งเน้นที่จะผลิตสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) มีการแสวงหาความรู้จากผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน และแสวงหาความรู้จากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการคือการประชุมรายเดือน และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการคือการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาปรับปรุงสินค้าของชุมชน
4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) มีการจัดเก็บไว้ในตัวบุคคลผ่านความทรงจำ การจดบันทึกสูตรต่างๆ ไว้ในสมุดจด แผ่นพับ และบอร์ดที่จัดแสดงภายในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า
5. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) ส่วนมากเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในครอบครัวและคนภายในชุมชน แต่ก็มีถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาทำงานภายในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลคลองห้า รวมถึงมีการไปถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานภายนอกชุมชนโดยการไปเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง

ภาพที่ 23 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า

4.5 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก

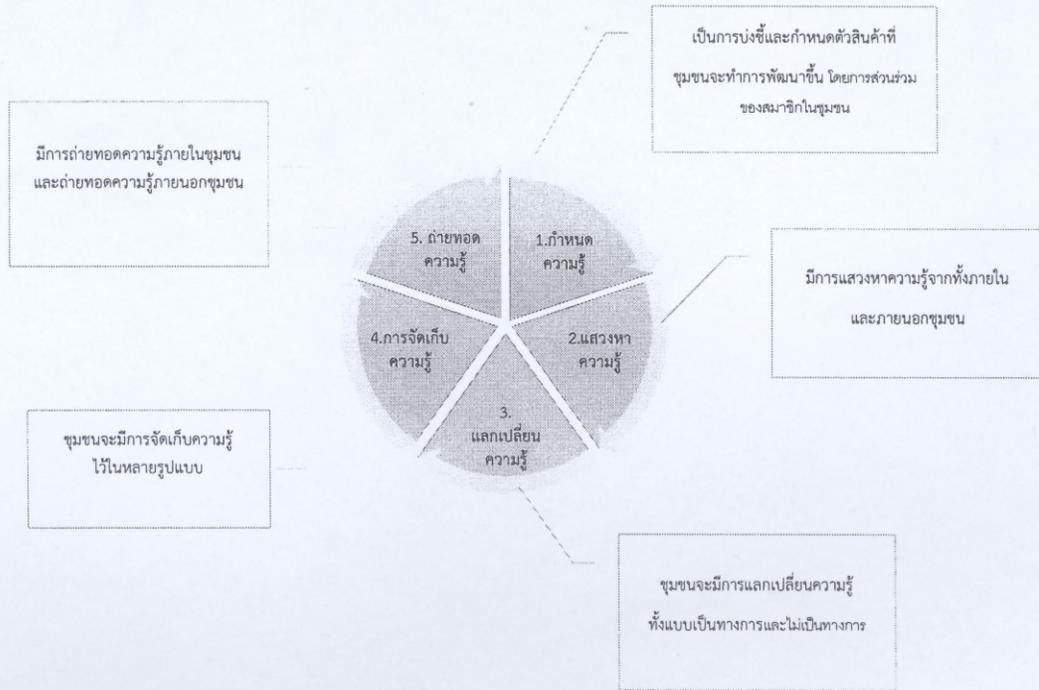
1. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) โดยการพูดคุยตกลงร่วมกันที่จะพัฒนาสินค้าโดยเน้นสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและต้องใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในชุมชน
2. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) มีการแสวงหาความรู้ภายในชุมชนระหว่างสมาชิกที่อยู่ร่วมกันภายในชุมชน และแสวงหาจากภายนอกโดยการไปอบรมกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ในชุมชน และมีการแสวงหาความรู้จากสื่อต่างๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการโดยผ่านการประชุมทุกเดือน และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการโดยสมาชิกจะมีการผลัดกันสอนวิธีทำสินค้าแต่ละชนิดที่ตนเองถนัดให้กับคนอื่นๆ
4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) มีการจัดเก็บความรู้ผ่านความจำของผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน และมีการจัดเก็บในรูปแบบไฟล์เอกสารในคอมพิวเตอร์ แผ่นพับ ป้าย และบอร์ดที่จัดแสดงไว้ภายในศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก
5. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) นอกจากจะมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังมีการถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในศูนย์เรียนรู้สัมมาชีพชุมชนตำบลคลองหก ซึ่งมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป

ภาพที่ 24 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก

4.6 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) 2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) 4) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) และ 5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) ดังแสดงในภาพที่ 25

ภาพที่ 25 รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง

1. การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการบ่งชี้และกำหนดตัวสินค้าที่ชุมชนจะทำการพัฒนาขึ้น โดยชุมชนมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในการที่จะค้นหาและการกำหนดลงไปว่าจะผลิตสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน โดยต้องการให้มีความเป็นเอกลักษณ์และมีจุดเด่นที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ
2. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และจากการได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาถ่ายทอดให้กับชุมชนเช่น มหาวิทยาลัยพัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสินค้าของชุมชนต่อไป
3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการคือมีการประชุมกลุ่มทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการคือการพบปะและพูดคุยไปมาหาสู่กันในชีวิตประจำวัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาในรูปแบบหรือปรับปรุงสินค้าของชุมชน
4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ไว้ในหลายรูปแบบ เช่น จัดเก็บไว้ในตัวบุคคลผ่านความทรงจำ การจัดเก็บเป็นเอกสารทั้งในรูปแบบการจดสูตรต่างๆ ไว้ในสมุดและการจัดเก็บในรูปแบบไฟล์เอกสารในคอมพิวเตอร์ การจัดเก็บในรูปแบบแผ่นพับ ป้าย และบอร์ด เพื่อใช้เป็นแหล่งในการเรียนรู้ของบุคคลต่างๆ
5. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) ชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้กับคนในครอบครัวและมีการถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ภายในชุมชน รวมถึงมีการถ่ายทอด

ให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงาน ณ ศูนย์ฯ ของชุมชน หรือบางครั้งชุมชนมีการไปถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานภายนอกชุมชนโดยการเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานต่างๆ

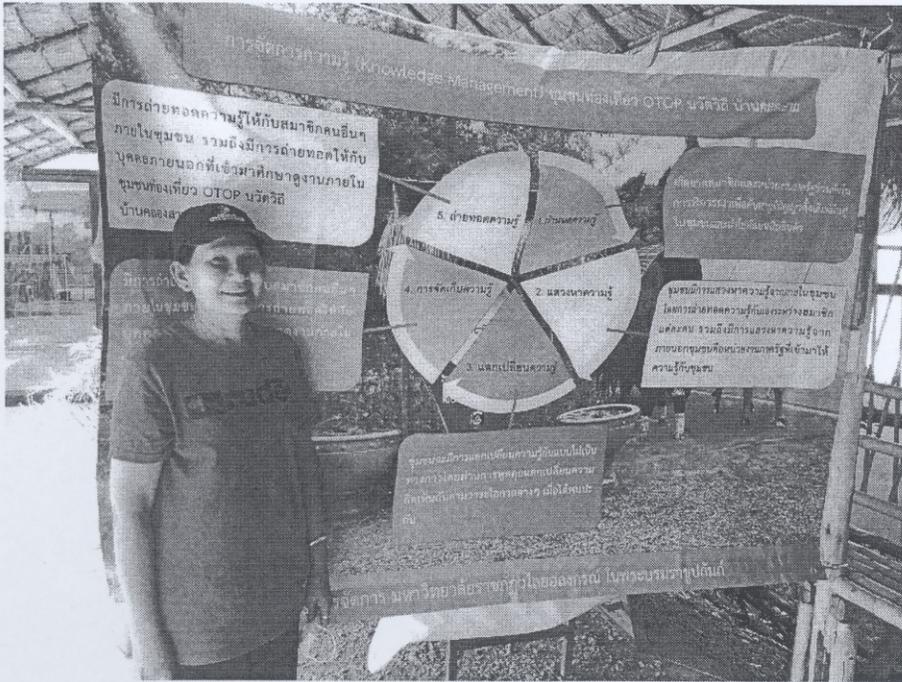
รูปแบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการสืบทอดและไม่สูญหายไปตามกาลเวลา องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน กล่าวคือเป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

4.7 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

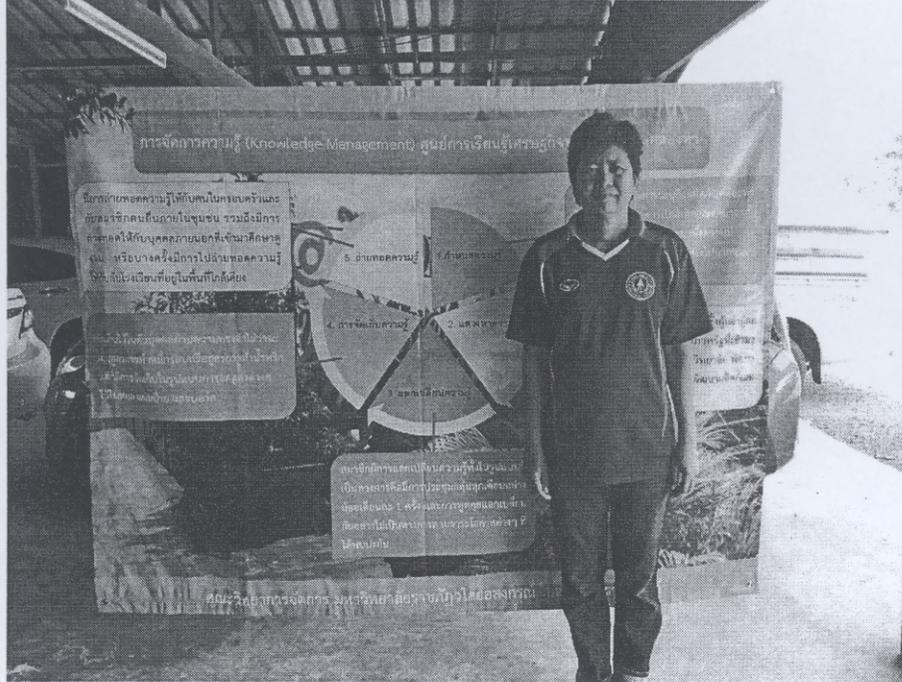
ผู้วิจัยได้ทำการเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยมีการเผยแพร่ทั้งในภายในและภายนอกชุมชนดังนี้

4.4.1 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนในรูปแบบคลิปวิดีโอผ่าน Social Media ซึ่งเป็นการเผยแพร่ไปสู่สาธารณชนภายนอกชุมชน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ชมและชุมชนอื่นๆ ที่จะได้้นำรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งตำบลคลองสาม ตำบลคลองห้า และตำบลคลองหก อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ไปศึกษาและประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการความรู้ของชุมชนอื่นๆ ต่อไป

4.4.2 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนในรูปแบบเอกสาร แผ่นพับ แผ่นป้าย ซึ่งเป็นการเผยแพร่ภายในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนทั้งสามตำบล เพื่อให้เป็นแหล่งในการกระจายความรู้ทั้งคนภายในชุมชนเองหรือบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในศูนย์การเรียนรู้ของทั้งสามตำบลเพื่อเป็นต้นแบบหรือนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม

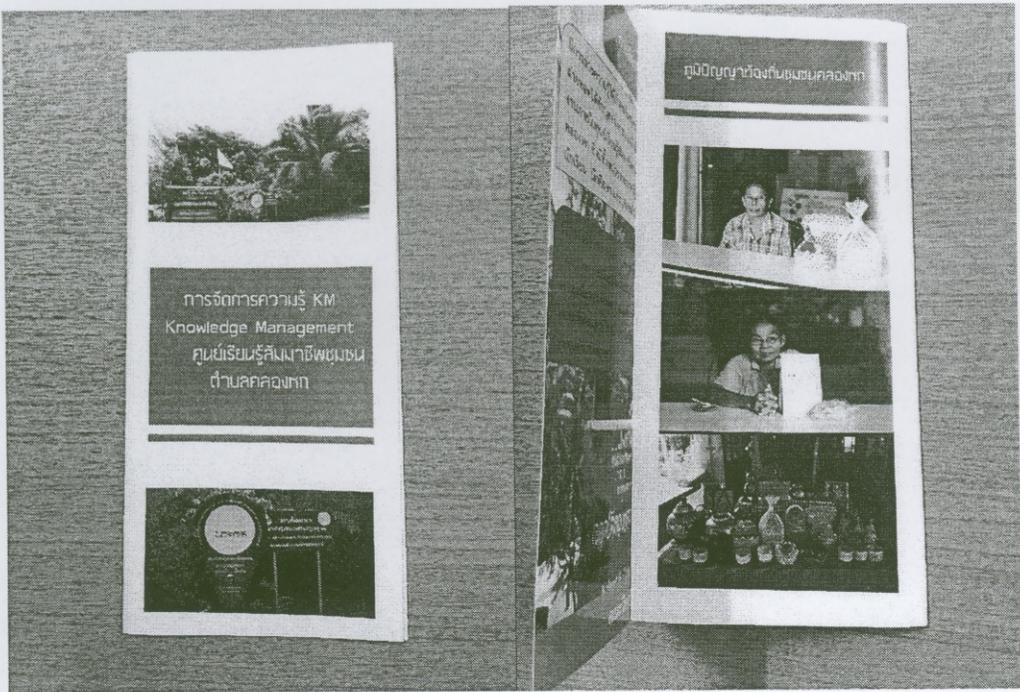
ภาพที่ 26 แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองสาม

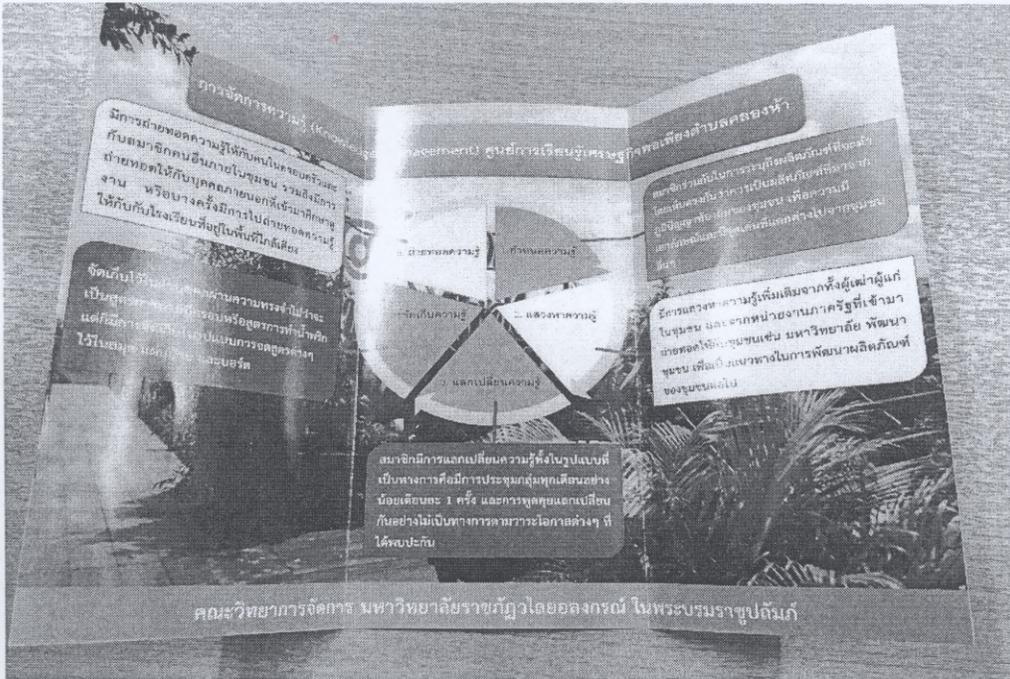
ภาพที่ 27 แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองห้า

ภาพที่ 28 แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนตำบลคลองหก

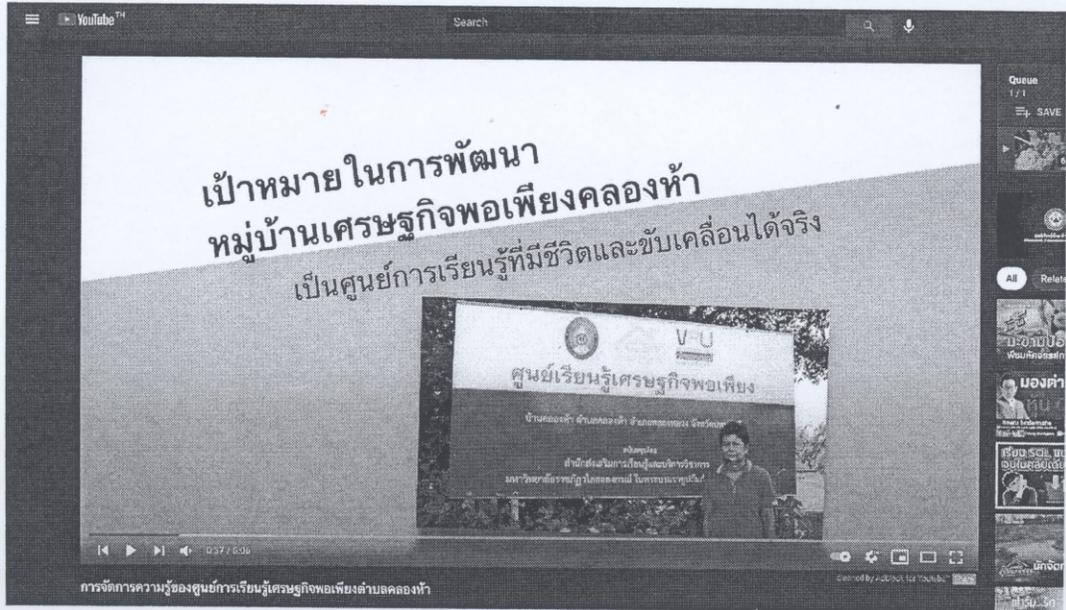
ภาพที่ 29 แผ่นป้ายรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

ภาพที่ 30 แผ่นพับรูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน

ภาพที่ 31 ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองสาม

ภาพที่ 32 ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองห้า

ภาพที่ 33 ภาพวิดีโอการจัดการความรู้ตำบลคลองหก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล

ความรู้ดั้งเดิมที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาพบว่าชุมชนทั้งสามตำบลเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ดั้งเดิมที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลาน เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งใกล้ตัวที่มีคุณค่าและอยู่ในพื้นที่ของชุมชน รวมถึงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ไว้ โดยชุมชนมีการรักษาไว้ซึ่งสูตรดั้งเดิมและในบางครั้งมีการเพิ่มเติมการประยุกต์สิ่งใหม่ๆ ในปัจจุบันให้เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อความร่วมสมัย ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมยังคงอยู่ได้แม้ยุคสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ ใจอารีย์ ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตยมีที่มี 2 ลักษณะคือภูมิปัญญาดั้งเดิมและความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ (อภิชาติ ใจอารีย์, 2557: 241) และสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัย อันพิมพ์และคณะ ที่ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาเห็นพื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาเห็นพื้นบ้านของชุมชน เป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ควบคู่ไปกับความรู้ภูมิปัญญาที่มีมีการสะสมมาช้านานจากบรรพบุรุษ (อุทัย อันพิมพ์และคณะ, 2560:172)

สำนักงานหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้ กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลากหลายสาขาอาทิเช่น สาขาคติ ความเชื่อ หลักปฏิบัติ สาขาประเพณี พฤติกรรม สาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้าน สาขาการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน และสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้าน (สำนักงานหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้, 22 มกราคม 2564) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ค้นพบภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอำเภอคลองหลวงใน 2 สาขา คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาการดำรงชีพและโภชนาการพื้นบ้าน ได้แก่ การดองหน่อไม้ของชุมชนตำบลคลองสามซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถนอมอาหาร การทำหมี่กรอบส้มซ่าและการนำพริกของชุมชนตำบลคลองห้า การทำกระยาสารหน้าอ้อย ขนมต้มสามสี และข้าวเกรียบเห็ดสมุนไพรมะขามของชุมชนตำบลคลองหกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปรุงอาหารพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาเทคโนโลยีพื้นบ้าน ได้แก่ การทอเสื่อตะกร้าสาน และการทำระหวัดน้ำของชุมชนตำบลคลองสาม การทำเครื่องจักสานและงานหัตถกรรมสีทองของชุมชนตำบลคลองหกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประดิษฐ์โดยเทคโนโลยีพื้นบ้าน

รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ (Knowledge Identification) โดยการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกในชุมชน เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าของชุมชน ซึ่งความคิดเห็นส่วนใหญ่ของชุมชนเห็นตรงกันว่าควรพัฒนาสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่กล่าวไว้ว่าทุนภูมิปัญญาและทุนทรัพยากรธรรมชาติจัดเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยในการพัฒนาชุมชน (ประเวศ วะสี, 2530: 2) 2) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) โดยชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาในรูปแบบสินค้าให้มีความทันสมัยและตรงกับความต้องการของลูกค้ามากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกชัย พุ่มดวง ที่ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (เอกชัย พุ่มดวง, 2558: 997) จากการศึกษาพบว่า การแสวงหาความรู้ของชุมชนมีการดำเนินการด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาจากกลุ่มคนผู้สูงอายุในชุมชน และมีการแสวงหาความรู้จากกลุ่มสมาชิกเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ความรู้จากภายนอกที่หน่วยงานภายนอกนำมาถ่ายทอด และการไปศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) โดยผ่านการไปมาหาสู่ของคนในชุมชนที่มีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านการจัดประชุมกันในทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พนารัตน์ เดชกุลทอง ที่ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ (พนารัตน์ เดชกุลทอง, 2560: 605) พบว่าการแลกเปลี่ยนความรู้ของสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านนาเสียว มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทโดยทั่วไปจะมีการไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการทอผ้าของสมาชิก รวมทั้งการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มทอผ้าที่ส่วนราชการจัดขึ้น 4) การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) ส่วนใหญ่ชุมชนมีการจัดเก็บความรู้ไว้ในตัวบุคคลโดยผ่านความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน และมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบการจดบันทึกสูตรต่างๆ ไว้ในสมุด การจัดเก็บในรูปแบบไฟล์ในคอมพิวเตอร์ ป้าย บอร์ด และแผ่นพับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร ฉิมพลี ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน (กนกพร ฉิมพลี, 2555: 245) พบว่าการจัดเก็บความรู้ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสานผักตบชวาบ้านตะกรุดเครื่องปลูก มีการจัดเก็บความรู้ในลักษณะการจดจำผ่านตัวบุคคลในชิ้นงานที่ตนเองถนัด และการถ่ายภาพของชิ้นงานแต่ละแบบบันทึกภาพทั้งอุปกรณ์และกระบวนการผลิตเนื่องจากการบันทึกเป็นภาพและรวบรวมไว้ในแฟ้มมีความง่ายในการเรียนรู้ของสมาชิกใหม่ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของมนชนก อุปะทะ ที่ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาประเภทผ้าทอของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอยกดอก ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าชุมชนมีการจัดการองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล คือสมาชิกกลุ่มผลิตผ้าทอหลายต่างๆ มีการแสวงหาความรู้จากบรรพบุรุษโดยการสังเกต จดจำและนำมาฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญรวมถึงมีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบเอกสารที่แสดงรายละเอียดขั้นตอนการทอผ้าเบื้องต้น (มนชนก อุปะทะ, 2559: 155) 5) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transferring) ชุมชนมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนภายในครอบครัวและคนในชุมชน รวมถึงมีการ

ถ่ายทอดให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐาปนี เลขาพันธ์และ จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ ที่ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี (ฐาปนี เลขาพันธ์และ จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์, 2558: 18) พบว่ากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ให้ทั้งคนในครอบครัวและสมาชิกกลุ่ม โดยมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสอนงาน การพูดคุย การสาธิต การพูดคุยในชีวิตประจำวัน และมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลภายนอกที่มีความสนใจในเรื่องของสมุนไพรและนักศึกษาฝึกงานจากสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยวิธี การบรรยาย การสาธิต การเป็นพี่เลี้ยง การจัดอบรม หรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

- 1) หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมและเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชน
- 2) สถาบันการศึกษาควรมีการบูรณาการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร เพื่อให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปทดลองใช้จริงกับชุมชนอื่นๆ
- 2) ควรมีการประเมินความสำเร็จของชุมชนภายหลังจากการนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปใช้จริง
- 3) ควรมีการติดตามผลจากการเผยแพร่รูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชนทั้งแหล่งภายในและภายนอก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกพร นิมพลี. 2555. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จ.นครราชสีมา (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมการพัฒนาชุมชน. 2561. แนวทางการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. ม.ป.ป.. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น กรุงเทพฯ: กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่น.
- กองพัฒนาคุณภาพ. 2552. การจัดการความรู้ของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขวัญพุทธ มุ่งมาจน และทวีศักดิ์ วั่งไพศาล. 2556. การบูรณาการรูปแบบองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนราชธานีอโศก จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่18(3), 45-55
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2558. การเล่นของเด็กในครอบครัวไทย : ลักษณะและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชุมพล พิษพันธ์ไพศาล. 2560. การถอดองค์ความรู้ วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางในการพัฒนากลุ่มชุมชนให้มีความพร้อมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษา วัฒนธรรมชุมชนมุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า, ปีที่4(3), 47-54
- ท่องเที่ยววิถีชุมชน สายน้ำเจ้าพระยา. ประวัติความเป็นมาจังหวัดปทุมธานี. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://www.pathumthanitourist.com/th/2015-08-02-14-00-29/48-2015-Aug-24-02-32-39/191-2015-aug-24-02-58-34.html>. (2563, 20 มิถุนายน).
- เทศบาลเมืองคลองหลวง. สภาพทั่วไปอำเภอคลองหลวง. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <https://www.khlongluang.go.th/tambon/general>. (2564, 19 มกราคม).
- ธำปณี เลขาพันธ์และ จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์. 2558. การจัดการความรู้ด้านสมุนไพร กรณีศึกษา กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี. วารสารบรรณศาสตร์ มศว, ปีที่8(1), 12-25
- ธัญพร วณิชฤทธา. 2550. การจัดการความรู้ในชุมชน กรณีศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม จังหวัดสมุทรสงคราม. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นรรักษ์ต์ ผืนเขียว. การเรียนการสอนในยุค 4.0 ต้องเป็นอย่างไร. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก:

<https://www.trueplookpanya.com/blog/content/71421/-teaartedu-teaart-teaarttea->. (2563, 19 มิถุนายน).

บุษบา หินเฑาะว์ และยรรยงวรกร ทองแย้ม. 2562. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น: ศึกษากลุ่มผลิตสินค้า OTOP ผ้าทอบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารสักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทม.ส.), ปีที่25(1), 55-64

ประเวศ วะสี. 2530. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. วารสารชุมชนพัฒนา, ปีที่ 1(5)

ประพนธ์ ผาสุกยัด. 2550. การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่. กรุงเทพฯ: ไย้ไหม.

ปรีดา พูลสิน. 2555. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. วารสารวิจัยและพัฒนา, ปีที่4(2), 60-75

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. 2551. การพัฒนารูปแบบจัดการความรู้ของสถานศึกษา. (ดุขฎฐินิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พจนานุกรม. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <https://dictionary.orst.go.th/> (2563, 13 กรกฎาคม).

พนารัตน์ เดชกุลทอง. 2560. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสี้ยว ต.นาเสี้ยว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ครั้งที่ 4 วันที่ 10 มีนาคม 2560. 600-608

พรทิพย์ บุญทรง และคณะ. 2559. รูปแบบการจัดการความรู้เพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันของผู้ประกอบการ ตลาดน้ำลำพญา จังหวัดนครปฐม. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

พรพรหมพิริยะ พนาสนธิ. 2559. การสร้างความรู้พื้นฐานของชุมชนเพื่อการอาชีพทำนาของชาวบ้านดอน อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก, ปีที่ 8(1), 55-69

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์ และคณะ. 2558. การจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี. การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, ครั้งที่ 15 วันที่ 23 กรกฎาคม 2558. 170-121

มนชนก อุปะทะ. 2559. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถ์พื้นบ้านล้านนาประเภทผ้าทอของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอยกดอก ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ 21(3), 155-166

มานิตย์ รับไทรทอง. ทฤษฎีการศึกษา. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก:

<https://manitrub.wordpress.com/2014/12/15/%E0%B8%97%E0%B8%A4%E0%B8%A9%E0%B8%8E%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2-educational-theory/>. (2563, 12 มิถุนายน).

- เรณูมาศ กุละศิริมา และคณะ. 2556. แนวทางในการจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- โรงพยาบาลคลองหลวง. ประวัติอำเภอคลองหลวง. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <https://.klonglaunghospital/klongluang>. (2564, 20 มกราคม).
- วณิภา ศิริวรสกุล และวัชรินทร์ อินทพรหม. 2559. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาดำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 11(1), 42-49
- ศศิภา ปัญญาวัฒนาสกุล และคณะ. 2559. การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ชุมชน: กรณีเชียงใหม่ชะลอคลื่นในพื้นที่ชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, ปีที่ 18(2), 12-25
- ศุภชัย เกิดเจริญพร. 2560. ศึกษาการจัดการความรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงด้านเกษตรธรรมชาติ กรณีศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ทฤษฎีใหม่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมชาย รัตนทองคำ. 2556. การสอนทางกายภาพบำบัด. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมลักษณ์ ไชยเสริฐ. 2549. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- สกุลพร ทศิภาพร. 2556. การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สุภาพร สรสิทธิ์รัตน์. 2559. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับเครือข่ายชุมชนมีอาชีพด้วยสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการสังเคราะห์ความเชี่ยวชาญในงานอาชีพสำหรับข้าราชการพลเรือน. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชา,เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริโย กัณหา. 2558. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานผู้ผลิตเครื่องจักรอุตสาหกรรมอาหาร. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการพัฒนางานอุตสาหกรรม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงาน ก.พ.ร.. 2548. คู่มือการจัดการความรู้: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ.ร..
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf. (2562, 18 สิงหาคม).

- สำนักงานหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้. ภูมิปัญญาท้องถิ่น [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก:
http://biodiversity.forest.go.th/TK/index.php?option=com_zoo&view=category&Itemid=24. (2564, 22 มกราคม).
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). การจัดการความรู้ (KM) คืออะไร? จำเป็นแค่ไหนต้องใช้ KM?. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/>. (2562, 18 สิงหาคม).
- สำนักงานโยธาธิการจังหวัดปทุมธานี. ตราสัญลักษณ์จังหวัดปทุมธานี [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก:
<http://pvnweb.dpt.go.th/pathumthani/index.php/2017-12-20-04-41-56> (2563, 10 กรกฎาคม).
- อภิชาติ ไจอารีย์. 2557. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านหุเตย จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารการเมืองการปกครอง, ปีที่ 4(2), 241-258
- อรทัย อินตา. 2560. การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น : การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตอำเภอ ดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อรอุมา มุลวัตร. 2551. การจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มแม่บ้าน ทัศนศึกษา กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองระดับ 4 ดาว จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- อุทัย อันพิมพ์ และคณะ. 2560. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาหัตถ์พื้นบ้านของชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 8(2), 156-176
- เอกชัย พุมดวง. 2558. กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ต.โคกโคเต่า อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ครั้งที่ 53 วันที่ 3-6 กุมภาพันธ์ 2558. 993-1,000
- yournextu. มารู้อีกและค้นหาความหมาย Lifelong Learning คืออะไร. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <https://www.yournextu.com>. (2563, 12 มิถุนายน).
- Demarest, 1997. Understanding knowledge management, journal of long range planning, (3), 374-384
- Marquardt, (1997). M.J. Building the learning organization: System approach to quantum in provement and global success. New York: McGraw-Hill.
- Probst, G. Raub, S. and Romhardt, 2000. Managing knowledge: Building block for success. Chichester: John Wiley & Sons.
- Turban, et al. 2001. Introduction to information technology. Toronto: John Wiley & Sons.
- Shelda Debowaski, 2006. Knowledge management. Sydney: John Wiley & Sons.

ภาคผนวก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ -นามสกุล

ชวลา ละวาทีน

ตำแหน่งวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สถานที่ติดต่อ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2546

บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการบริหารองค์การและการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผลงานวิจัย

ความต้องการศึกษาต่อปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

แบบจำลองเชิงสาเหตุของความต้องการศึกษาต่อและความพึงพอใจในมหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ชื่อ -นามสกุล
ตำแหน่งวิชาการ
สถานที่ติดต่อ
วุฒิการศึกษา

ผลงานวิจัย

โยธิน แสงดี

รองศาสตราจารย์ ดร.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Ph.D. (Sociology) The University of North Carolina at
Chapel Hill, U.S.A.

Impact of socioeconomic characteristics and health
risk behaviors on labor force age health outcome in
Kanchanaburi demographic surveillance system

Areca nut consumption: A hazard of death for the
Thai rural population

Preschool children in Thailand health status and
physical development fate when mother has low
education and under widowhood divorced and
separated: Using Thailand MICS

Impact of economic fluctuation and 1977 Thailand
economic crisis on cirrhosis cause

The impact of family size on family wealth: A
longitudinal study of a rural area in Thailand

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ชื่อ -นามสกุล
ตำแหน่งวิชาการ
สถานที่ติดต่อ

วุฒิการศึกษา
ผลงานวิจัย

ดร.ณศศักดิ์ ตติยะลาภะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
วไลยอลงกรณ์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
การศึกษาก่อสร้างตัวแบบสภาพการเมืองจังหวัดปทุมธานีสู่ความ
เข้มแข็งประชาธิปไตย
ศึกษาวิเคราะห์แผนที่ข้อมูลประชากรและสวัสดิการสังคมชาติ
พันธุ์ชาวละ

การจัดการระบบโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานในเขตเศรษฐกิจ
พิเศษ จังหวัดสระแก้ว

ตัวแบบการจัดการที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ตำบลพืชอุดม
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

แนวคิดเชิงธุรกิจกับการเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยไทย: บท
วิเคราะห์การจัดหลักสูตรโครงการภาคพิเศษ

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์กองทุนพัฒนาการเมือง สำนักงาน
คณะกรรมการการเลือกตั้ง ระยะ 3 ปี 2552-2555

ถอดบทเรียนประชาธิปไตยชุมชน 6 จังหวัด (นครนายก
สระแก้ว ปราจีนบุรี นครปฐม ปทุมธานี และสมุทรสาคร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ชื่อ -นามสกุล
ตำแหน่งวิชาการ
สถานที่ติดต่อ

วุฒิการศึกษา

ผลงานวิจัย

วริรัตน์ สัมพัทธ์พงศ์

อาจารย์ ดร.

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

บริหารธุรกิจดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย
นเรศวร

สภาพและปัญหาในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา
ระดับคณะ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์

แนวทางการจัดการขยะแบบบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน หมู่ 12 ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัด
ปทุมธานี

รูปแบบการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของผลิตภัณฑ์ชุมชน
กรณีศึกษากลุ่มอาชีพทำไม้กวาดจากทางมะพร้าวและดอกหญ้า
หมู่ที่ 2 หมู่บ้านโรงหีบ ตำบลบางพูด อำเภอเมืองปทุมธานี
จังหวัดปทุมธานี

การพัฒนารูปแบบช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสาน
หวาย กรณีศึกษากลุ่มจักสาน หมู่ที่ 4 ตำบลทางกลาง อำเภอบาง
ปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The study of satisfactions of people in Pathum Thani
on the role of Faculty of Management Science,
Valaya Alongkorn Rajabhat University Under The
Royal Patronage